www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

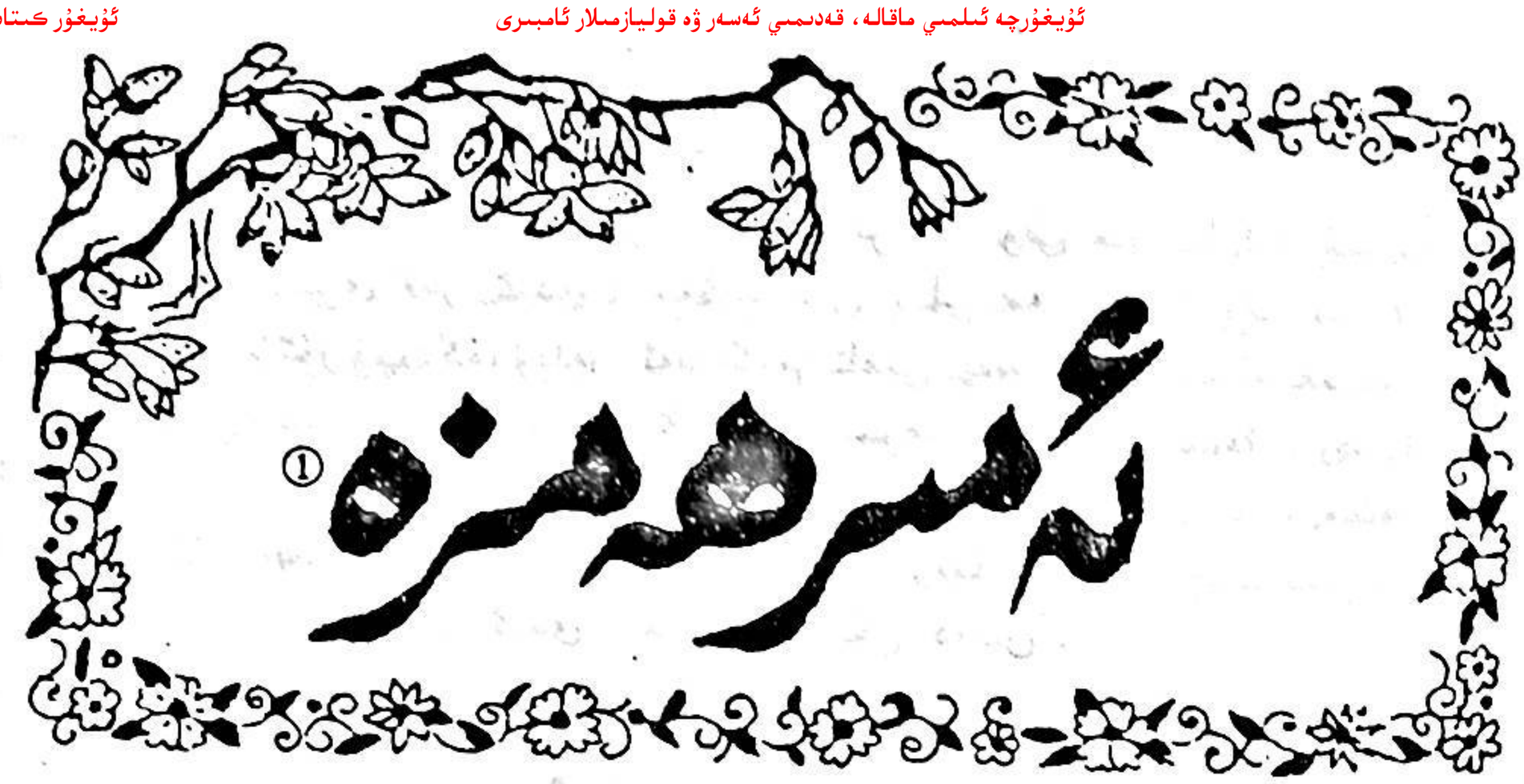

(قىسسە)

نەشرگە تەييارلىغۇچى :ئابدۇقادىر سادىر

پەسلى داستان ، ھەزرىتى ئەمىرنىڭ لەندىھۇرنى مەغلۇب قىلغانلىقى ، ھىندىستان ئىقلىمىنىڭ بويسۇندۇرۇلغانلىقى

ھەزرىتى ئەمىر ئاتلاندى . گۈستەھەم يول بويىدىكى چىمەنزارلىققا نۇرغۇن سەراپەردىلەر-نى تىكتى . بىرمۇنچە كۈپلەرنى تەييارلاپ ، شاراب بىلەن توشقۇزدى . بىر كونا قەلئە بار ئىدى . قۇبادنى بىرقانچە كىشى بىلەن شۇ يەردە قويدى . ئۆزى ئەمىرنى ئېلىپ كېلىشكە ماڭدى . ئەمىر يېتىپ كېلىشى هامان ، قۇباد ئالدىغا چىقىپ كۈتۈۋالدى .

— بىز بەندەرى سۈرەتتىن بولىمىز ، — دېدى قۇباد ، — سۈلتانى ئەرەبنى كەپتۇ دەپ ئاڭلاپ ، كۈتۈۋېلىشقا كەلدۇق . لەشكەرلەرگە ئويۇن قىلىپ بەرمەكچىمىز . خاھلىسلا مەيدانغا خىزمەتلىرىگە بارغايمىز .

«بەندەرى سۈرەتتىن ئويۇنچى كەپتۇمىش» دېگەن بۇ سۆز بىردەمدىلا لەشكەر ئىچىگە پۇر بولدى ، بەزمە باشلاندى .

گۈستەھەم شاراب تۈتۈپ ، تەۋقى ھەيرانىغا كەلگەندە :

— ھەي تەۋقى ھەيرانى ، ئۇمەر مەئدىغۇ سەندىن ياشقا چوڭ ، ئەما ، ئىككى ئىنىسى نېمە ئۈچۈن سەندىن يۇقىرىدا ئولتۇرىدۇ ؟ سەن پادىشاھ نەسلىدىن ، ئۇلار قاراقچى نەسلىدىن ئەمەسمۇ ؟ — دېدى .

بۇ سۆز تەۋقى ھەيرانىغا خوش كەلدى . ئۇنىڭ كۆڭلىدىمۇ شۇ خىيال بار ئىدى . ئۇمەر مەئدەنىڭ ئىنىلىرىنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى زور بولغاچقا گەپ - سۆز قىلماي كەلگەنىدى . ئاخىر گۈستەھەمنىڭ بۇ سۆزىدىن جېدەل تۇغۇلدى . پەھلىۋانلار ھەر تەرەپتىن جېدەل قىلىشىپ ، پەھلىۋانلىق شىجائىتى ۋە نەسەبىنى تالىشىشقا باشلىدى .

بۇلارغا سالىپ ئەردىلەر تۇرفە جۇش ،

---

① بېشى ئۆتكەن سانىدا .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

قىلىپ پەخرى ئۇل دەم فىغانۇ خۇرۇش .
بىرى دەر ئىدى : جەڭدە مەن پىلى مەست ،
ئۇرۇپ گۈرزىلەر ئەيلەگۈم تاغنى پەست» .
بىرى دېدىكىم : جەڭدەمەن شىرى نەر ،
بىرى دەر ئىدى : مەن جەۋانمەرد دەلىر .
بىرى دەر ئىدى : «ئەژدەرهايى زەمان ،
بىرى دەر ئىدى : مەن نەھەڭگى دەمان .
بىرى دەركى : مەن شاهى ساھىب نەسەب ،
بىرى دەركى : خوبدۇر نەسەبتىن ھەسەپ .

ئاخىر زۇلخۇمار ئادەتۇقىنىڭ بېشىغا بىر مۇشت ئۇردى . ئادەتۇقمۇ بىر مۇشت سالدى . ئەلقىسسە ، ئۇمەر مەئدە كەرەب بۇنى كۆرۈپ ، زۇلخۇمارنى ئەيىبلەپ ئۆز قىلمىشىغا ناماقۇل قىلدى . كەچ بولۇۋىدى ، زۇلخۇمار چىقىپ ئېتىغا مىنىپ بەدەر كەتتى . ئۇ كېتىۋېتىپ قارىسا ، بىر تاغدا ئوت كۆرۈندى . شۇ تەرەپكە ماڭدى . يېقىن كېلىپ ، بۇ يەردە بىر نەچچە چېدىر تۇرغانلىقىنى كۆردى . «ئادەم بارمۇ ؟» دەپ قىچقىرغانىدى . ئاۋازنى ئاڭلاپ ، سەۋسەن ھەممە مۇلازىملىرى بىلەن ئالدىغا چىقتى . سەۋسەن ھىيلە بىلەن زۇلخۇمارنى ئاتتىن چۈشۈردى ۋە بارگاھقا ئەكىرىپ شاراب تۇتتى . زۇلخۇمار شارابنى ئىچىپلا ھوشىدىن كەتتى . سەۋسەن دەرھال ئۇنى باغلىدى . ئېتىنى بىر پىنھان جايغا يوشۇردى . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تەۋقى ھەيرانى چىقتى . ئۇمۇ شۇ يەرگە كەلگەندە باغلاقلا چۈشتى . ئۇنىڭ كەينىدىن گەشۋاد : «بۇ ئىككىلەن جېدەللىشىپ بىر - بىرىنى ھالاك قىلىشمىسۇن» دەپ ئويلاپ ئىزدەپ چىقتى ، ئۇمۇ ئاشۇ يەرگە يەتكەندە ، سەۋسەن چىقىپ چېدىرغا تەكلىپ قىلدى . گەشۋاد چۈشكىلى ئۇنىمدى ۋە :

— ئىككى پەھلىۋان چىقىپ كەتكەنىدى ، قەيەرگە كەتتى ؟ — دەپ سورىدى .

— ئۇ پەھلىۋانلار بىر - بىرىگە ئاداۋەتلىك ئىكەن ، — دېدى سەۋسەن ، — بىر - بىرىگە قوشماي ، مەست قىلىپ ياتقۇزۇپ قويدۇق . ئىككىلىسى سالامەت بار ، ئاتتىن چۈشسىلە كۆرسىتەي .

گەشۋاد كۆڭلىدە : «ھەر ئىش بولسا موشۇ يەردە بولۇپتۇ» دەپ ئويلىدى ۋە :

— پەھلىۋانلارنى ئېلىپ چىقىڭلار مەن كۆرىمەن ، — دېدى . سەۋسەن كېلىپ ئاتنىڭ جىلاۋىنى تۇتۇپ تۇرۇپ :

— ھەي پەھلىۋان ، بىزدىن نېمىنى گۇمان قىلىسىز ؟ پەھلىۋانلار ياتىدۇ . بىز ئاجىز خەق ، بۇلارنى كۆتۇرەلمەيمىز . بىزگە بىھۇدە غەزەپ قىلماڭ ، بۇنى ئىچىڭ ، — دەپ ، بىر پىيالە شاراب كەلتۇردى . گەشۋاد ئۇسساپ قالغانىدى . ئېلىپ ئىچىۋەتتى ، لېكىن ، ئۇ بىھوش بولۇپ يىقىلمىدى ، ئاتتىنمۇ چۈشمىدى . سەۋسەن ۋارقىرىۋەتتى . شۇ ھامان قۇباد بىلەن گۇستەھەم قولىغا نەيزە ئېلىپ پەيدا بولدى . گەشۋاد كۆرۈپ ، نەيزىسىگە قول سالدى . ئىككىسىنى تالىشۋېتىپ ، بىر پەستىن كېيىن گۇستەھەم ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى .

ئەلقىسسە ، پەھلىۋانلار بىردىن - بىردىن كېلىپ بەندگە چۈشتى . ئاخىر خوجا ئۇمرى-نىڭ قەدىمى يەتتى . ئۇمۇ مەست ئىدى . پەھلىۋانلارنى سورىدى .

— ھەرقايسىسى كېلىپ ، بىر پىيالىدىن شاراب ئىچىپ ئاۋۇ تەرەپكە كەتتى ، — دېدى سەۋسەننىڭ مۇلازىملىرى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

خوجا ئۇمرىمۇ شاراب سورىدى . بىر پىيالە ئېچىپ ئۇمۇ يىقىلدى .

ھەزرىتى ئەمىر ئۆز ئەتراپىدىكى ئىرانلىقلاردىن بىرىنىڭمۇ قالماي غايىب بولغانلىقىنى سەزدى . ئۇ ئارغىمىقىغا مىنىپ ئارقىسىدىن ماڭدى ، بىر يەرگە يېتىپ كەلگەندى ، بىرمۇنچە چېدىرلارنى كۆردى . ئەمىر چېدىرغا يېقىن كېلىپ ئۇلاردىن ئەھۋال سورىدى .

ـــ بىز بەندەرى سۇرەتتىن بولىمىز ، ـــ دېدى سەۋسەن ئەمىرگە ، ـــ ئەي سۇلتانى ئەرەب ، ھەزرەتلىرىنىڭ بۇ يەردىن ئۆتىدىغانلىقلىرىنى ئاڭلاپ خىزمەتلىرىدە بولغىلى كەلگەندۇق .

سەۋسەن قولىغا پىيالە ئالدى . زەھەر ئارىلاشتۇرۇلغان شارابنى ئەمىرگە تۇتتى . ئەمىر سەۋسەنگە :

ـــ سەن ئىچ ، ـــ دەپ بۇيرۇدى . سەۋسەن بولسا :

ـــ ھەزرەتلىرىنىڭ ئالدىدا بىئەدەپلىك قىلىپ شاراب ئىچكىلى نېمە ھەددىمىز ؟ ـــ دېدى .

ـــ ھىندىستانىنىڭ قائىدىسى موشۇنداققۇ ، ـــ دېدى ئەمىر .

سەۋسەن نۇرغۇن ھىيلە ـ مىكىرلىرىنى ئىشلەتتى . ئەمىرگە تەڭ كېلەلمىدى . ئەمىر قولىغا قەمقامىنى ئېلىپ «ئىچ !» دېدى . سەۋسەن شارابنى تۆكۈۋېتىپ سىرتقا قاچتى ۋە چۇقان سېلىپ ھىندىستان تىلى بىلەن :

ـــ كېلىڭلار ، بۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلىڭلار ، ـــ دەپ توۋلاشقا باشلىدى . قۇباد پەيدا بولۇپ ھەزرىتى ئەمىرنى كۆردى ۋە سەۋسەنگە :

ـــ بۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلىدىغان ئادەم يوق ، قاچقىن ، ـــ دېدى . قۇبادمۇ دەرھال قاچتى . سەۋسەنمۇ بارلىق مۇلازىملىرىنى ئېلىپ بىردەمدىلا غايىب بولدى .

تاڭ ئاتتى . مۇقبىل كېلىپ ، ئەمىرنىڭ يالغۇز ئولتۇرغىنىنى كۆردى . مۇقبىل شارابقا قارىدى . تۆكۈلگەن شاراب تېخىچە قاينىاپ تۇراتتى . «زەھەر ئارىلاشتۇرۇلۇپتۇ ، بۇ دۇشمەنلەرنىڭ ھىيلىسى ئىكەن» دەپ بىلدى . ئارقىسىدىن گۇستەھەم كېلىپ ، سەۋسەندىن ھېچ خەۋەر ئالالمىدى . ئۇ :

ـــ ئەي ئەمىر ، ئۇ مەككار سىلى بىلەن سۆزلەشكەندە قايسى تىلدا گەپ قىلدى ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ ھىندىستان تىلىدا ، ـــ دېدى ئەمىر .

ـــ بۇ ئېنىقكى ، لەندىھۇرنىڭ ئويۇنى ، ـــ دېدى گۇستەھەم . ئاندىن باغلاققا چۇشكەن پەھلىۋانلاردىن سورىدى . ئۇلارمۇ «كىيىم ـ كېچىكى ، تىلى ھىندىستانچە ئىكەن» دېيىشتى . گۇستەھەم غەزەپلەنگەن بولۇپ : «مەن كىرىپ لەندىھۇرنىڭ جازاسىنى بېرىمەن» دەپ لاپ ئۇردى . ھەممىسى بارگاھقا چۇشۇپ جەڭ دۇمبىقىنى چالدى . لەندىھۇر دەغەزەپكە كېلىپ :

ـــ بۇ ئەرەبلەرنىڭ جازاسىنى ئەتە مەيداندا بېرىمەن . پۇت ـ قوللىرىغا زەنجىر سېلىپ ، بىرىنى ـ بىرىگە چېتىپ قىينايمەن ، ـــ دېدى ۋە جەڭ دۇمبىقى چېلىشنى بۇيرۇدى ، ـــ ھەركىم بۇ جەڭدىن يۈز ئۆرۈسە ، يەتمىش پۇشتىنى قۇرۇتىمەن ، ـــ دەپ ھەيۋە قىلدى .

ئىككى تەرەپ تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىماي قاراپ تۇرۇشتى . سۇبھى ۋاقتى بىلەن مەيداندا سەپ راسلاندى . لەندىھۇر تۇغ ئاستىدا قارار تاپتى . ھەزرىتى ئەمىرمۇ چىقىپ سەپ ئالدىدا تۇردى . ھىندىستان لەشكىرىنىڭ ئەلپازى باشقىچە تۇراتتى .

بولۇپ بىر ـ بىرىگە تاقابىل سىپاھ ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

زېمىنۇ پەلەك بولدى ئۇلدەم تەباھ .
ئۇرۇپ نەئرەئى زورلار ھايۇ ھۇي ،
شىجائەتتە مەيدان ئارا جەڭگى جۇي .

ئەلقىسسە ، ھەر ئىككى تەرەپ مەيدانغا يۈز كەلتۈردى . تېخى بىرەر كىشى مەيدانغا كىرمىگەنىدى . لەندەھۇر پىلغا قامچا ئۇردى . مەيدانغا كىرىپ يۇقىرى ئاۋازدا :

— ئەي ئەرەب قاتىللىرى ، سەنلەرنى ھەرقانداق بولسا خانەئى كەئبىنىلا تۇپرىقىدىن- كەن ، دەپ ئىززەت - ئىكرام قىلسام بىلمىدىلا ، ئەمدى كېلىشە قېنى ! مېنىلا ئېتىم تۇگۇرمەن . ھەر نېمە كەلسە ئۇگۇرمەن . بىئەدەپ خەق ئىكەن . مەن ھېچقايسىڭغا رەھىم - شەپقەت قىلمايمەن ، — دەپ نەرە تارتىپ كەلدى .

غەزەپناك بولۇپ لەندەھۇرى دېزەم .
يىغلىسا ئەرەبتىن يىسارۇ ئەجەم .
ئۇمىدىم يېلىدىن ئۇچۇرغاي شامال ،
ئۇمۇدۇمغا كىمدۇركى بەرداش ئېتەر .
ئىگىز تاغقا ئۇرسامكى خەشخاش ئېتەر .

دەپ مەيدانغا مەرد چاقىردى . گۇستەھەم رۇخسەت تەلەپ قىلدى . خوجا ئۇمرى :

— باشقا كىشى كىرسە خەتەرلىك ، مەن كىرىپ ، ئۇنىلا غەلۋىسىنى پاش قىلاي ، — دەپ مەيدانغا ماڭدى . لەندەھۇر خوجا ئۇمرىنىلا كەلگىنىنى كۆرۈپ :

— ئەي ئەييار ، مەن سېنى چاققانلىق قىلغىلى قويمايمەن ، — دەپ ، ئوق ئېلىپ بىر تال ئاتتى . خوجا ئۇمرى موللاق ئېتىپ ئۆتكۈزۈۋەتتى . لەندەھۇر يەنە بىر ئوق ئاتقاندى ، ئايىغىدىكى نالىنى ئۇچۇردى ، يەنە بىر ئوق بىلەن يەنە بىر ئايىغىدىكى نالىنى ئۇچۇردى . خوجا ئۇمرى پالاقمانغا تاش قويۇپ ، ئۇچ قېتىم ئاتتى . لەندەھۇر سۇپەر بىلەن توسۇپ قالدى . خوجا ئۇمرى ھەيران بولۇپ يېنىپ چىقتى . گۇستەھەم ئۇنىڭدىن :

— لەندەھۇرنىلا ئۇمۇدى كاۋاكمىكەن ، ئۇيۇلمىكەن ؟ — دەپ سورىدى . خوجا ئۇمرى :

— سېۋەتكە ئوخشاش تېشى تۆمۇر ، ئىچى كاۋاككەن ، — دېدى . بۇنى ئاڭلىغان گۇستەھەم دەرھال كىرىپ روبىرو بولدى . لەندەھۇر گۇرزا سالدى ، ئاران بەرداشلىق بەردى . يەنە بىر گۇرزا سالغاندى ، گۇستەھەم ئۆزىنى ئاتتىن تاشلىدى . ئات گۇرزا ئاستىدا غايىب بولدى . گۇستەھەم يېنىپ چىقتى . زۇلخۇمار ئادى كىردى . لەندەھۇر قول سۇنۇپ ، ئۇنى ئاتتىن يىقىتىپ ، ھىندىستان سىپاھلىرىغا تاپشۇرۇپ بەردى . گەشۋاد كىرىۋىدى ، ئۇنىمۇ باغلىۋالدى . كەچ كىردى . ھەر ئىككى تەرەپ مەيداندىن يېنىپ چىقىشتى .

ئەتىسى قۇياش يەنە زۇلمەت ئىچىدىن باش چىقاردى . تاڭ شامىلى يەر يۈزىنى سۇپۇرۇپ ، ئىپار ھىدلىرىنى تاراتتى . ئىككى لەشكەر دەريا سى ئۆز سېپىنى راسلىدى . تېخى ھېچكىشى مەيدانغا كىرمەستە ، كابۇل تەرەپتىن لەشكەر كۆرۈندى . يېقىن يەتكەندە يۈز پارچە تۇغ نىشانىسى بىلەن يۈز مىڭ لەشكەرنى ئېلىپ چىنىپۇر شاھى يېتىپ كەلدى . ئۇ شەھادنىڭ چوڭ ئوغلى ئىدى . ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىر يىگىت جەڭ دۇمبىقىنى ياڭرىتىپ مەيدانغا كىرىپ ، ھىندىستان لەشكىرىدىن مەرد چاقىردى . بۇ پەھلىۋان فىرۇز تۇرك ئىدى . لەندەھۇر شەھادنى سەراندېپتىن چىقارغاندا ، چىنىپۇرشاھى ئىزا تارتىپ ، شەھەرمۇ شەھەر بېرىپ ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

فىرۇز تۇركنى تاپقان ۋە تۇرغۇن ۋەدىلەر بىلەن ئېلىپ كەلگەنىدى .

فىرۇز تۇركنىڭ قەددى ـ قامىتى لەندىھۇردەك بار ئىدى . ئۇ مەيدانغا كىرىشى بىلەن تامام خەلق ئۇنىڭ لەندىھۇردىن قېلىشمايدىغانلىقىنى پەملىدى . ھىندىستان لەشكىرىدىن قارۇن مەيدانغا كىردى . فىرۇز تۇرك ئۇنى نەچچە قېتىم يېقىتتى ، ئاخىر باغلىۋالدى . بۇنى كۆرۈپ سەفدەندان ھىندى مەيدانغا كىردى ، ئۇمۇ باغلاقتا چۇشتى . سىيەھ دەندان ھىندى كىرگەنىدى . ئۇمۇ باغلاقتا چۇشتى . شۇنداق قىلىپ فىرۇز تۇركنىڭ قولىدا ئون سەككىز نامدار پەھلىۋان مەغلۇب بولۇپ ، باغلاقتا چۇشتى .

ئاخىرىدا لەندىھۇر مەيدانغا كىرىپ خېلى ئۇزۇن ئۇرۇشتى . لېكىن بىر ـ بىرىنى يېڭەلمىدى . ئاندىن چېلىشقىلى تۇردى . بىر كېچە چېلىشتى . ئەتىسى نامаз پېشىن ۋاقتىدا لەندىھۇر ئۇنلۇك تەكبىر ئېيتىپ ، فىرۇز تۇرۇكنى يەردىن ئۇزدى ـ دە يەرگە ئۇردى . ئاندىن باغلاپ ، مەيداندىن ئېلىپ چىقىپ كەتتى . ئۇنى بىر يوغان تۇۋرۇككە باغلاپ قويدى .

لەندىھۇرنىڭ بۇ ئىشىغا خالايىق تەھسىن قىلىشتى . شۇ كېچىسى فىرۇز تۇرك تۇۋرۇكنى يۇلۇۋېلىپ ئۇنى يۇدۇپ ، ئۆز لەشكىرىگە قايتىپ كەلدى ـ دە ، سىپاھلىرىنى ئېلىپ تۇركىستان تەرەپكە كەتتى . ئۇ كېيىن قايتىپ كېلىپ لەندىھۇرنى ئون سەككىز ئاي قاماققا ئالدۇ . ئۇنىڭ قىسىسى كېيىن كېلۇر .

ئەتىسى خالايىق فىرۇز تۇركنىمۇ ، يوغان تۇۋرۇكنىمۇ يوق تۇرغانلىقىنى كۆردى .

يەنە سەپلەر تۇزۇلۇپ ، لەندىھۇر مەيدانغا كىردى :

ـــ ئەي ئەبۇلئالى ، دېدى لەندىھۇر ۋارقىراپ ، ـــ مەن بىلەن جەڭ قىلغىلى ئۆزۈڭ كەلگىن . ئاجىزلارنى ئەۋەتىدىكەنسەن !

ھەزرىتى ئەمىر مەيدانغا ماڭدى . ئەمما ھىندىستان خالقىنىڭ كۆزىگە ئەزرائىل كەلگەندەك مەلۇم بولدى . ئىككى پەھلىۋان مەيداندا روبىرو بولدى . ھەربىر جەڭ ماھارىتىنى ئۇچ قېتىمدىن كۆرسەتتى . بارلىق جەڭ ھۇنەرلىرى كارغا كەلمىدى . ھەزرىتى ئەمىر ئۇنىڭ كەمىرىگە قول تىقىپ ، لەندىھۇرنى پىل ئۈستىدىكى تەختتىن ئېلىپ زېمىنغا شۇنداق ئاتتىكى ، ئۇنىڭ جەڭ كىيىملىرى كونا چاپاندەك جۇل ـ بۇل بولدى . ئۇلار چېلىشقا ئۆتتى . بىر ـ بىرىگە كۈچ كۆرسىتىشكەندە ، يەر تەۋرىگەندەك بولاتتى . تاكى يەتتە كېچە ـ كۈندۈز تۇتۇشتى .

ھەزرىتى ئەمىر دېدى :

ـــ ھەي ، لەندىھۇر ، بارلىق ھۇنەرلىرىمىزنى ئىشلەتتۇق ، ئەمدى ، تۇرك خەلقىدەك چېلىشساق قانداق ؟

ـــ ئەي ئەمىر ، ـــ دېدى لەندىھۇر ، ـــ بارلىق ماھارەتلىرىمىزنى ئىشلىتىشتۇق ، تۇركلەرنىڭ چېلىشىشى قانداق بولىدۇ ؟

ـــ ئۇنى «ئىچ قولتۇق ـ تاش قولتۇق» دەيدۇ ، مەن قولۇمنى كۆتۈرۈپ تۇرىمەن . سەن ئارقىمغا تۇرتۇپ ، توختىغان يەردە قۇچاقلاپ كۆتۈرسەن . ئۇستۇن كۆتەرسەڭلا يەرگە ئۇرۇپ باغلايسەن ، مەنمۇ شۇنداق قىلىمەن ، ـــ دېدى .

ـــ شۇنداق بولسۇن ، ـــ دېدى لەندىھۇر . ئەمىر قولىنى كۆتۈردى . لەندىھۇر ئەمىرنىڭ كەمىرىدىن تۇتۇپ ، قولىنى ئەمىرنىڭ كىندىكىگە قويدى . ئەللىك ـ ئاتمىش قەدەمچە تۇرتتى . كەچكىچە تۇتۇشتى . نۆۋەن جاھان مەردانىسى ھەزرىتى ئەمىرگە كەلدى . ئۇمۇ نەچە قېتىم تۇرتۇپ ، لەندىھۇرنى بەش قېتىم ئالدىغا تارتتى . ئاخىر لەندىھۇرنىڭ ئوڭ تىزى پۈكۈلدى . لەندىھۇر شۇ ھامانلا ئىتائەت قىلىپ مەيداندىن چىقتى . ئارامگاھىغا قايتىپ ، نەچچە كۈن شاراب ئىچىشتى . لەندىھۇرمۇ ، باشقا ئادەممۇ بارگاھتىن چىقمىدى . ئىران پەھلىۋانلىرى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

«پەھلىۋان لەندەۋر سۆزىگە تۇرماپتۇ» دەپ بىلىشتى . نەچچە كۈندىن كېيىن جەڭ دۇمبىقى چېلىندى . ئەمىرمۇ دۇمباق چېلىشقا بۇيرۇدى . سەپلەر راسلىنىپ پەھلىۋانلار بىر ـ بىرىنىڭ تاقابىلىدا تۇرۇشتى . ھەزرىتى ئەمىر ھىندىستان لەشكىرىنىڭ ئەلپازىنى باشقىچە سەزدى ـ دە ، غەزەپ بىلەن جەڭگە ئاتلىنىپ كەتتى . ئىسلام لەشكىرى ھەزرىتى ئەمىرنىڭ غەزىپىنى كۆرۈپ ، شىرى غەررانەك شىجائەت كۆرسىتىشتى . ھەزرىتى ئەمىر غەزىپىدىن توختىيالماي ، مەيدانغا كېلىپ ھەيۋەت بىلەن ۋارقىرىدى :

ـــ ھەي ، لەندەۋر دېگەن ھىندى ، پىل بەچچە ! دەرھال مەيدانغا چىق ! بۇ مەيداندىن سېنى باغلاپ ئېلىپ چىقمىسام ، ئېتىم ئەمىر ھەمزە بولمىسۇن .

لەندەۋر بۇ ئاۋازنى ئىشىتىپ پۇشايمان قىلدى . لېكىن پۇرسەت ئۆتكەنىدى . ئامالسىز مەيدانغا كەلدى . قولىدا گۈرزىسى بار ئىدى . بۇ ئىككى رەقىبنىڭ ئارىسىدا نەچچە گۈرزىلار رەدى بەدەل بولدى . ئاخىر بىر ـ بىرىنىڭ كەمىرىگە قول قويۇپ تۇتۇشتى . ھەزرىتى ئەمىر ھەمزە ساھىبقىران بارغانسېرى غالىب بولغىلى تۇردى . ئىككىسى تۇرتۇشكىلى تۇردى . بۇلارنىڭ زەربىسىدىن يەرتەۋرىگەندەك بولاتتى . ھەزرىتى ئەمىر لەندەۋرنى گاھ تىزلاندۇرۇپ ، گاھى كەينىگە مۇدۇرتۇپ غالىبلىق قىلاتتى . جەڭ ئۇچ كېچە ـ كۈندۈزگە يەتتى . كېچىسى پانۇس يورۇقىدا ئېلىشاتتى . تۆتىنچى كۈنى خوجا ئۇمرى سەفىد مۇھرەسىنى قولىغا ئېلىپ ، جەر راجەر تارتىپ مەيدانغا كەلدى . خوجا ئۇمرى ئەمىرنىڭ يېنىغا كېلىپ :

ـــ ئەي ئەرەب بەچچە ، بىر كىشى بىلەن تۆت كۈن جەڭ قىلدىڭ . كۈچۈڭ يەتمەپتۇ ، نېمەشكە ساھىبقىرانلىق داغدۇغىسى قىلىسەن ؟ ئەمدى كۈچۈڭ يەتمىدى . قويۇپ بەر ، ئاستا مەدايىنگە بارايلى ، بۇنىڭدىن كېيىن مەلىكە مېھرىنىگارنىڭ ئېتىنى ئاتىما . بەختەكمۇ مېھرىنىگارنى ئەمەردىن شاھقا بەرمەكچى بولۇپتۇ ، ـــ دېدى .

ھەزرىتى ئەمىر ھەمزە ساھىبقىران مېھرىنىگارنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپ ، ئىبراھىم خەلىلىلانى ياد قىلدى . خوجا ئۇمرى ئۇنىڭ نەرە تارتماقچى بولغىنىنى بىلدى ـ دە ، بىر موللاق ئېتىپ قالپىقىنى ئاسمانغا ئاتتى . بۇنىڭ بىلەن لەشكەرلەر ئەمىرنىڭ نەرە تارتىدىغانلىقىنى بىلىپ ، قۇلاقلىرىغا پاختا تىقىۋالدى . ئات ـ ئۇلاقلىرىنىڭ پۇتىغا زەنجىر سېلىپ باغلىدى .

ھەزرىتى ئەمىر ھەمزە ساھىبقىران پەيغەمبىرلەردىن نەزەر تاپقاندىن بېرى تېخى مۇنداق نەرە تارتمىغانىدى . بىر نەرە تارتقانىدى . ھىندى لەشكىرلىرىدىن 25 مىڭ كىشى ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى . ئات ـ ئۇلاقلىرى ھۇركۈپ چۆل ـ جەزىرىلەرگە پىتىراپ كەتتى . ھەزرىتى ئەمىر لەندەۋرغا ئامان بەرمەي يەردىن ئۈزدى . ئىككىنچى نەرىدە يەنە بىرمۇنچە خالايىق ھوشىدىن كەتتى . ئەمىر لەندەۋرنى كۆكسىگە ئالدى ، ئۈچىنچى قېتىم نەرە تارتقانىدى ، يەنە 25 مىڭ كىشى يىقىلدى . ئەمىر لەندەۋرنى بېشىغا كۆتۈرۈپ ئۈچ قېتىم چۆرۈپ ، يەرگە باستى . زەنجىرلەپ باغلاپ ، خوجا ئۇمرىگە تاپشۇردى . ھىندىستان خەلقىدىن ھوش كەتتى . ھەزرىتى ئەمىر بارگاھقا چۈشۈپ ، ئارامگاھىدا قارار تاپتى .

ئەتىسى مەشرىق تەرەپتىن چاڭ ـ توزان كۆتۈرۈلدى ، چاڭ ـ توزان ئارىسىدىن ئەنبۇھ بەكىران زەڭگىنىڭ لەشكىرى كۆرۈندى . ئاندىن يەنە چىراي ـ تۇرقى ۋە كىيىمى ـ كېچەكلىرى باشقا ـ باشقا يەتمىش مىڭ لەشكەر يەتمىش پارچە تۇغ ـ ئەلەمنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ، چېدىر بارگاھلارنى تىكىپ ئورۇنلاشتى . بۇلارنىڭ سەردارى قەتران زەڭگى ناملىق زەبەردەست پەھلەۋان ئىدى .

ئەتىسى يەنە ئون مىڭ لەشكەر پەيدا بولدى . بۇلار مەرزۇقنىڭ لەشكىرى ئىدى . ھەممىسى دەشت ـ باياۋان پالۋانلىرى ئىدى . سەردارلىرىنىڭ ئېتى غول ھەربىسى ، غول تەھمىتىن

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئىدى . بۇلار كېلىپ ، بولغان ۋەقەنى ئاڭلاپ :

— لەندەۋرنى بەندكە تارتقىنى كىم ؟ مەرزۇق گەفكەندەشۇر تېخى تىرىك ، ئۇ پەھلىۋان لەندەۋرنى چوڭ قىلىپ ، ھىندىستانغا پادىشاھ قىلغان ، ئۇنى بالىسى ئورنىدا بىلىدۇ . بۇ خەۋەرنى ئاڭلىسا ، كېلىپ ئىران لەشكىرىنى تىرىپىرەن قىلىۋېتىدۇ . بىزگىمۇ جاۋاب ئېيتىماق تەس بولىدۇ ، — دەپ جەڭ دۇمبىقىنى چېلىشقا باشلىدى . ھەزرىتى گەمىرنىڭ لەشكەرلىرىمۇ جەڭ دۇمبىقىنى چالدى . ھىندىستان ئۇلۇغلىرى قانچە توسسىمۇ غول زەڭگىگە كار قىلمىدى . مەيدانغا كىرىپ مەرد چاقىردى . ھەممە خەلق كۆردىكى ، ئۇنىڭ بەستى تاغدەك ، ئېغىزى غاردەك ، چىشى گويا سەندەلدەك ، بۇرنى ھاممامنىڭ موريىسىدەك ، قولى چىنار شېخىدەك ، بەھەيۋەت ، چۈپۈرلۈق بىرنەرسە بولۇپ ، ھەيۋىسىدىن زېمىنۇ - زامان لەرزىگە كېلەتتى . خوجا ئۇمرى بىرقانچە قېتىم ھۇجۇم قىلدى . پالاقمانغا ئىككى ئۇچ پاتمان تاش قويۇپ ، نەچچە قېتىم كۆكسىگە ئۇردى . ئەسلا كار قىلمىدى . خوجا ئۇمرى چىقىپ ، ھەزرىتى ئەمىرگە ئېيتتى :

— بۇ ئىش نەگە بارارىكىن ، ئىشىمىز تەس ئوخشايدۇ . ئۇنىڭ كۆكسىگە شۇنداق ئۇردۇمكى ، ئەگەر تاغقا ئۇرغان بولسام تالقان بولاتتى . لېكىن ، ئۇ غەم يېمىدى . مېنى مەسخىرە قىلدى ، — دېدى . ئاڭغىچە ، غول ۋارقىراپ ، مەيداندا جەۋلانبازلىق قىلىشقا باشلىدى .

بۇ غولنىڭ باشى ئەردى مىسلى نەھەڭ ،
كى ناخۇنلارى ئەردى گۇيا فەلەڭ .
ئاغىز ھەمچۇ غارۇ ۋە يا ھۇققە باز ،
ئىتتىكلىكتە دەندان بەسانى گۇراز .

ئۇنىڭ مەيدانغا ھېچكىشى كىرىشكە پېتىنالمىدى . ھەزرىتى ئەمىر ھەمزە ساھىبقىران ئۇنىڭ يولىنى توسۇپ بىرنەچچە نەيزە ئۇرغان بولسىمۇ كار قىلمىدى . ھەزرىتى ئەمىر ئاخىر سالما تاشلاپ بوينىدىن باغلاپ ، ئۇنى مەيداندىن ئېلىپ چىقتى . غول زەڭگىلەر ھەيران بولۇشۇپ : «ئىلگىرىكى زامانلاردا زور پەھلىۋانلارنى رۇستەمى داستان ، سام ، نەريمانغا ئوخشىتاتتى . ھازىرقى ۋاقىتتا زەربەدەست پەھلىۋانلارنى كۆرسە ، يا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا بەندىدىن قاچقان دىۋە ئەفرىد ياكى جاڭگىلى مازانداراندىن چىققان غولى ھەربىنگە ئوخشىتىدۇ . جاڭگىلى مازانداراندىن چىققان غول ھەربىن دېگەن شۇ ئىدى ، دىۋە ئەفرەيت كوھىقاپتا ئىدى . ئۇ پەھلىۋان غولى ھەربىننى قانداق باغلىۋالدى ؟» دەيىشتى . كىچىسى تۇن يېرىمدا غول ھوشىغا كەلدى . ئۆزىنى باغلاقتا كۆرۈپ . زەنجىرلەرنى پارە - پارە قىلىپ ، ئۆزىنىڭ لەشكىرى تەرەپكە قېچىپ كەلدى . بۇنىڭغا ھېچكىم قارشىلىشىشقا پېتىنالمىدى . ھەزرىتى ئەمىر مەس ئىدى . بۇ كېچە قېچىپ ئىككى تەرەپ ئۆز لەشكىرىدە ئارام ئالدى . ھىندىستان ئۇلۇغلىرىمۇ ئىتتىپاقلىشىپ قىلىپ ئەمىرگە باش قويدى . ھىندىستان كۆكۈل-دىكىدەك قولغا كىردى . ھەزرىتى ئەمىر كۆڭلىنى خۇپ سەرانجام قىلىپ ، سەردارلىرى بىلەن مەي ئىچكىلى مەشغۇل بولۇشتى ، ساقىلار جاملىرىنى توشقۇزدى . خۇشئاۋاز غەزەلخانلار تارلىرىنى قول ئۇچىدا چېكىپ ساداغا كەلتۈرۈپ ناخشا باشلىدى . پەرى چىراي كېنىزەكلەر مەس توزلاردەك ئۇسۇل ئوينىغاچ سەدەپ پىيالىلەردە مەي تۇتاتتى .

ئويۇندىن نەچچە كۈن بولۇپ كۆڭلى خۇش ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كىرىپ مەردەكۇ ھەم قارىلارغە جۇش .
كۆتەرمەي قەدەمتىن بۇلار باشنى ،
ھەممە ماھى تەلئەت بولار مېھرى نۇش .
كۆڭۈلنى مۇھەببەت مەيى ئەتتى خۇش ،
ھەمە تەبئى خۇش تۇتتى بۇ سۆزگە گۇش .

دېگەندەك مەجلىس قىلدىكى ، بۇنى كۆرگەنلەر رەشك قىلاتتى ، ئەمما ، ھەزرىتى ئەمىر كېچە-كۈندۈز مېھرىنگارنىڭ يادىدا مەي ئىچەر ئىدى . ئۇنى بىر دەممۇ ئېسىدىن چىقارمايتتى .

پەسلى داستان ، ھەزرىتى ئەمىرنىڭ زەھەر ئىچكەنلىكى

گۇستەھەمنىڭ قەستى ھەزرىتى ئەمىرگە زەھەر بېرىش ئىدى . مەداينىدىن كېلىشىدە مەلىكە مېھرىنگارنىڭ كېنىزىكىدىن ئىككىنى ھەمراھ قىلىپ ئېلىپ كەلگەنىدى .

بىرى ئىسمى زۇھرە ، بىرى مۇشتەرى ،
بىرى ئىلكىدە ئالەتى كۇشتەرى .
بۇنا ئۆرگەتىپ ئەردى مەكرى فەرىپ ،
كىشى كۆرسە فۇرقەتتە كۆڭلى ئېرىپ .
بۇلار سۇرەتى ئەردى گۇلچېھرەئى ،
كى خۇرشىد يۇزىدىن ئالىپ بەھرەئى .
بىرى سۇرىتىدۇركى بەدرى ھىلال ،
ئىكى گىسۇيىدۇركى زۇھدى بىلال .

ئەلقىسسە ، گۇستەھەم ھەزرىتى ئەمىرنى ئۇچ كۇن مېھمان قىلدى . ئۇچ كۇندىن كېيىن ھەزرىتى ئەمىر ئاتلىنىپ كەتتى . گۇستەھەم ھەزرىتى ئەمىرنىڭ جىلاۋلىرىدا پىيادە ھالدا بارىكاھقىچە بىللە كىردى . تاڭلىسى ھەزرىتى ئەمىر شىكارغا ئاتلاندى . گۇستەھەممۇ بىللە ھەمراھ ئىدى . شىكارگاھقا يەتتى ، شىكار قىلىپ يۇرەر ئىدى ، بىر كېيىك پەيدا بولدى . رەڭگى گۇيا كاپۇردەك ئاق ، مۇڭگۇزلىرى ۋە تۇياقلىرىنى ئالتۇندا قاپلىغان ، مۆڭگۇزلىرىگە پۆپۈك بېكىتىپ ، قوڭغۇراق ئاسقانىدى . بۇنداق خۇش سۇرەت كىيىكنى ھېچكىم كۆرمىگەندى . ئۇمەر دى . ھەزرىتى ئەمىر : «بۇ كىيىكنى بىر نېمە قىلىپ تىرىك تۇتاي» دەپ ئويلىدى . ئۇمەر مەئدەكەرەپ :

— ئەي ئەمىر ، بۇ جادۇگەرلەرنىڭ كىيىكىدۇر . بولمىسا ، كىيىككە بۇنداق لەئلى-جاۋاھىراتلارنى بېكىتمەس ئىدى ، — دېدى ، خوجا ئۇمرى :

— نېمە بولسا بولسۇن ، مەن تۇتۇپ ، ئۇنىڭ جاۋاھىراتلىرنى ئالاي ، — دېدى .

ئەلقىسسە ، نەچچىلىگەن كاماندازلار كېيىنكى ئارقا ئېلىپ كامانىدا ئېتىشقا تەييار بولدى . ئەمما ، بۇ كىيىك دەل خوجا ئۇمرى بىلەن ھەزرىتى ئەمىرنىڭ ئارىلىقىدىن چىقىپ كەتتى . كىيىكنىڭ ئارقىسىدىن خوجا ئۇمرى قوغلاپ كەتتى . كىيىك بېرىپ ، بىر ئىگىز تاغقا يەتتى . تاغدىن ئېشىپ بىر غارغا كىرىپ كەتتى . خوجا ئۇمرى يېتىپ كېلىپ ، ئارقىسىدىن ئۇمۇ غارغا كىردى . ئۇنىڭ ئىچىدە بىر ھەيۋەتلىك قورغان بولۇپ ، قورغاندا ، بىر ھەشەمەتلىك راۋاق بار ئىدى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

خوجا ئۇمری كۆڭلىدە : «بۇ دۇنيانىڭ ماكانىكەن، بۇ يەردە بىر تاماشا قىلاي» دەپ ئويلىدى ، قارىسا ، ئۇنىڭ توققۇز دەرۋازىسى بار ئىكەن : بىرىنچى دەرۋازىسى ئالتۇندىن ئويۇلىدى ، ئىككىنچى دەرۋازىسى كۈمۈشتىن ، ھەر بىر دەرۋازىسى باشقا ـ باشقا رەڭدە ئىكەن . خوجا ئۇمری تۆتىنچى دەرۋازىدىن كىرىپ ، بىر كۆلنى كۆردى . يېنىدا بىر شاھ سۈپا بار ئىدى . سۈپىنىڭ ئۈستىگە يولۋاس تېرىسى سېلىنغانىدى .

ئەلقىسسە ، ئۇ يەردە ئىككى پەرىنى كۆرۈپ گەپ سورىدى . ھېچقايسى جاۋاب بەرمىدى . بۇ يەردىن ئۆتۈپ ، بەشىنچى ئىشىككە باردى . بۇ يەردە بىر پەری بار ئىدى . گەپ سورىغانىدى ئۇمۇ جاۋاب بەرمىدى . ئۇ يەردىن ئالتىنچى ئىشىككە كەلدى . بۇ يەردە ئىككى دۇنيا كۆردى . ئۇلارمۇ گەپكە جاۋاب بەرمىدى . يەتتىنچى ئىشىككە يەتكەندە ئىككى ئاي يۈزلۈك چىقىپ تۇردى . خوجا ئۇمری ئۇلاردىن گەپ سورىۋىدى . بۇ ئىككى پەری :

ـــ بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭ؟ ھازىرغىچە ئادەمزاد كەلمىگەنىدى . ـــ دېدى . خوجا ئۇمری :

ـــ بىر كىشىك قېچىپ كەلدى . ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلدىم ، ـــ دېدى .

ـــ كىرگىن ، كىشىك كىرىپ كەتتى ، ـــ دەپ كۈلۈشتى پەرىلەر .

خوجا ئۇمری كىردى ، بۇ يەردىكى بىر تەخت ئۈستىدە بىر پەرىنى كۆردى . بۇ ، مەلىكە ئاسىيما پەری ئىدى . ئۇ :

ـــ ئەي ئەييار ، سىلەرنىڭ كۆزۈڭلەرگە سۈرمەئى سۈلايىماننى چەككەن ، شۇڭا بىزنى كۆرەلەيسىلەر ، ئەمرىمۇ بۇ يەرگە كىرسۇن ، سۆھبەت قىلايلى ، بۇ كىشىك پەرىدۇر ، بولمىسا بېرەتتىم ، ـــ دېدى ۋە بىر جاۋاھىر سۈپەر بەردى . يېنىپ چىقىپ ، ھەزرىتى ئەمىرگە ۋەقەنى بايان قىلدى . ئەمىر :

ـــ ماڭا مېھىرىنگاردىن باشقا كىشىنىڭ لازىمى يوق ، ـــ دەپ بەدەر كەتتى . مەلىكە ئاسىيما كۆپ ئىزا تارتقانىدى . مەلىكە ئاسىيمانىڭ كېيىن ئەمىرنى كۆھىقاپتىن چىقارماسلىقىغا شۇ ئىزا سەۋەب بولدى . ئەمىر بارگاھقا كەتتى .

ئەلقىسسە ، ئەمىر بارگاھتا مېھىرىنگارنى يادىغا چۈشۈرۈپ يىغلاپ ئولتۇراتتى ، مۇقبىل جىلۋە-خانا تەرەپتىن قاھقاھلاپ كۈلگەن ئاۋازنى ئاڭلىدى . ئۇ بارغانىدى ، ئىككى ئاتلىقنى كۆردى ۋە دەرھال كامانغا ئوق باستى .

ـــ بۇ چاغدا نېمە قىلىدىغان ئادەمسەن؟ ـــ دەپ توۋلىدى مۇقبىل ، ـــ كېچىدە بارگاھقا قەست قىلماقچىمۇ؟ توختا! بولمىسا ئاتىمەن!

ئۇلار مۇقبىلنىڭ ئاۋازىنى تونۇپ دېدى :

ـــ ئەي پادىشاھ ، مۇقبىل ئوقنى دۈشمەنگە ئاتمىدۇ ، بىز دۈشمەن ئەمەس ، دوستىدۇرمىز .

مۇقبىل قىزلارنى ئۈندىن تونۇدى . ئۇلار زۇھرە بىلەن مۇشتەری ئىدى . ئۇلار ئاتتىن چۈشتى . مۇقبىل بىلەن كۆرۈشۈپ :

ـــ ئەي شاھى مۇقبىل ، بىز مەلىكىنىڭ قېشىدىن كەلدۇق . ئەمىرگە مۇلازىملىق قىلماقچىمىز ، ـــ دېدى .

مۇقبىل كىرىپ ، ئەمىرگە خەۋەر قىلدى . ئەمىر بىلەن مۇقبىل ئىككىسى يىغلىشىپ زۇھرە ۋە مۇشتەرىلەر بىلەن كۆرۈشتى . ئەمىر ھەر ئىككىلىسىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئېلىپ كىردى . ئولتۇرۇپ مەلىكىنىڭ ھالىنى سورىدى . زۆھرە ئورنىدىن تۇرۇپ ، مەلىكىنىڭ سالامىنى يەتكۈزدى . ئەمىر چىن كۆڭلىدىن قوبۇل قىلدى . ئاندىن زۇھرە ئەمىرگە بىر خەتنى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بەردى . ئەمىر قولىغا خەتنى ئېلىپ ، كۆزلىرىگە سۈرتۈپ ، لىپاپنىڭ ئېغىزىنى ئاچتى . ئۇنىڭدا مۇنداق پۈتۈلگەنىدى :

«بۇ نامە مەن ھىجراندا قالغان مېھرىنگاردىن ئاشۇ يېقىملىق سەرۋىگە ، شۇ خۇشپۇراق غۇنچىگە ۋە بوستانىنىڭ چىرايلىق گۈلىگە ، ئاشۇ دوستى جاھانىم ۋە مۇرادى جانىمىگە ، يەنى ، ئېتى تاتلىق ، ئۇلۇغ زادلىق ، ئەبۇلئالىغا ، ۋىسالىڭدىن يىراق بولۇپ ، يۈزلىرىڭنى كۆرمەك-تىن ئۇزاقتا قېلىپ ، سەندىن جۇدا بولغان شۇ كۈندىن ئېتىبارەن گېلىمدىن تاتام ۋەشاراپ ئۆتمىدى . كەرەملىك تەڭرىدىن ئۇمىدىم شۇكى ، ياخشى ۋاقىتلاردا ۋە ئوبدان سائەتلەردە دىيدار كۆرۈشمەككە نېسىپ ئەتكەي :

ساڭا ئەي يارى مەھبۇبۇم ، ئۇشۇل كۈن ئاشنا بولدۇم ،
بولۇپ بىگانە ئالەمدىن يارى ئەلدىن جۇدا بولدۇم .
يولۇڭدا بولمىشىم قۇربان ، پىدا ئەيلەي ساڭا يۈز جان ،
بولۇپ مەجنۇن كەبى ھەيران ، بۇ يەڭلىغ مۇبتەلا بولدۇم .
مېنىڭكى سەنسە دىلخاھىم ، ساڭا يەتمەس مېنىڭ ئاھىم ،
قىيا ھەم باقمىدىڭ ياريم ، ئەجەب بەختى قارا بولدۇم ،
قەدىڭ بىر دەستەئى گۈلدەك ، ساچىڭ گۈياكى سۇنبۇلدەك ،
كى مەن ئىشقىڭدا بۇلبۇلدەك ، ئەجايىب بىنەۋا بولدۇم . »

ئەمىر بۇ بەيتلارنى ئوقۇپ يىغلار ئىدى . ئاندىن مۇشتەرى بىر ياغلىقنى ئەمىرنىڭ ئالدىغا قويدى . ئەمىر قولىغا ئېلىپ ، مېھرىنگارنىڭ تىككەن ياغلىقى ئىكەنلىكىنى تونۇدى . ئۇنىڭ تۆت بۇرجىكى تۆگۈكلۈك ئىدى ، ئاچتى . بىر بۇرجىكىدە سېرىق قەغەزگە :

«ئاشۇ ياريم ۋىسالىغا كىشى يەتكەيمۇ ،
ھىجران غەمى ھەم دەردى ئارادىن كەتكەيمۇ ؟
ياخشىلىق بىلەن تەڭرى يېقىن پۇرسەتتە ،
ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى نېسىپ ئەتكەيمۇ ؟ »

دەپ يېزىلغاندى . يەنە بىر بۇرجىكىنى يەشكەنىدى يەنە بىر سېرىق قەغەزگە :

«تۇرۇپمەن تەلمۇرۈپ ھەسرەت بىلە يول ئۇزرە يار ئۆتكەچ ،
خەزان يافراغدەككىم سارغارىپ فەسلى بەھار ئۆتكەچ .
پىراق ئوتى كېلىپ يۈز كۆرسەتىپ ئەتتى كۆزۈم روشەن ،
ياقامنى سۇبھىدەك چاك ئەيلەدىم ۋەقتى قەرار ئۆتكەچ ،
قاراق ئېرمەس قاتىپ بولدى قاراغلار ، كۆزلەربم قات ـ قات ،
كېلۈر دەپ تەلمۇرۈپ يولۇڭغا سەندىن ئىنتىزار ئۆتكەچ . »

دەپ يېزىلغانىدى . يەنە بىر بۇرجىكىدە :

«نە كۈن بولغاي كېلۈر كۆرگەيمەن ئول ئارامى جانىمنى ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

پىدا ئەيلەي ئانى كۆرگەن زەمان جانۇ جەھانىمنى .
نە ئاندىن ياخشىراق بولغاي مەنى بىدىلغە ھەر سائەت ،
لەتافەت باغىدا كۆرسەم سەلامەت دىلىستانىمنى .
مەنى مەجنۇنگە بىلگىلكى ھەمىشە ئارزۇ ئۇلكىم ،
سەئادەت تەختىدە كۆرسەم شۇ يارۇ مىھرىبانىمنى .
قويۇپ باشىمنى يەرگە تەڭرىگە يۈز قاتلا شۈكر قىلتىم ،
ئەگەر كۆرسەم يەنە بىر قاتلا شوخى نۇكتەدانىمنى . »

دەپ يېزىلغاندى . يەنە بىر بۇرجىكىدە :

«دەرىغا ، ئايرىلىپ مەن ئۇل مەھى نا مىھرىبانىمدىن ،
مەگەر ئايرىلسام ئەردى كاشكى بۇ تەندە جانىمدىن .
كى سەندىن ئايرىلىپمەن ھەر زەمان ھەر لەھزە يىغلارمەن ،
بۇ ئالەم غەرقى بولغاندۇر مېنىڭ زارۇ فىغانىمدىن .
باشىمدىن تا ئاياغىمغا تۇتاشىپدۇر فىراق ئوتى ،
چىقار ھەر سارىغە جانا ، تۇتۇن ھەر ئۇستىخانىمدىن .
ئەجەبكى ئاھۇ ئەفغانىم ساڭا تەسىرى قىلمايدۇر ،
بۇلۇتلار يىغلاشۇر كۆكتە مېنىڭ ئاھۇ فىغانىمدىن .
ئۇمىدلەر بار ئىدى سەن ياردىن بىر نامە كەلگەي دەپ ،
دەرىغا ، كەلمەدى ھېچ نامە سەن سەرۇى رەۋانىمدىن . »

دېگەن بېيتلەر بار ئىدى . ئەمىر يىغلاپ ، ياغلىقلارنى كۆزىگە سۈرتەتتى . بىر ئازدىن كېيىن ، ئەمىر سىرتقا چىقتى . مۇشتەرى زۇھرەگە : «ئىشىڭغا مۇقىيىت بول» دېدى . زۇھرە بىر يېرىم مىسقال زەھەرنى جامغا سالدى .

بۇ ئىككى بەدبەختنىڭ كەلمىكىدىكى سەۋەب ، مەلىكە بۇلارنى بەدەخشانغا لەئلىگە ئەۋەتكەنىدى . بۇنى بەختەك ئۇقۇپ ، ئۇلارنى چاقىرىپ :

«مەن بىلىمەن ، سىلەر ئاچا ـ سىڭىل ئىككىڭلار قۇباد بىلەن ئەردەشىرغا ئاشىق . گۇستەھەمنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ، ھىندىستانغا بېرىڭلار . ئەگەردە ئەبۇلـ ئالى لەندەھۇرغا جاۋاب ئېيتالسا ، سىلەر كېچىدە بېرىپ ، ئەبۇلئالىگە بۇ نامە بىلەن ياغلىقنى بېرىڭلار ، ۋاقىت تاپساڭلار بۇ زەھەرنى ئىچكۈزۈپ يېنىپ كېلىڭلار ، سىلەرنى قۇباد بىلەن ئەردەشىرگە نىكاھ قىلىپ قويايي » دەپ ئەۋەتكەنىدى . بۇ ئىككى بەدبەخت شۇڭا كەلگەنىدى .

ئەمىر بارىگاھقا يېنىپ كىردى . زۆھرە يۈگۈنۈپ ئولتۇرۇپ :

ـــ مەلىكەم : «سىلەر ئۆز قولۇڭلار بىلەن مەلىكە مېھرىنىگارىنىڭ جامى ، دەپ ئەبۇلئالـ لىغا بىر جام شاراب بېرىڭلار» دېگەنىدى . دەپ ، ئەمىرگە بىر جام شارابنى تۇتتى . ئەمىر جامنى ئېلىپ ، مەلىكىنىڭ ئىشقىدا لەۋلىرىگە قويۇپ دەم تارتتى . زۇھرە جامنى تازىم بىلەن ئالدى . ئەمىر ئولتۇراتتى ، كۆڭلى ئاينىدى . شۇ زامان قاش ـ كىرپىكلىرى تۆگۈلۈپ ، رەڭگى ئۆڭدى ۋە ھوشىدىن كېتىپ يېقىلدى . ھېلىقى بەدبەختلەر چىراغ ـ مەشئەللەرنى ئۆچۈرۈپ چىقىپ ، ئاتلىرىغا مىنىپ يولىغا راۋان بولۇشتى . كۆتۈلمىگەندە ، بارىگاھ ئىشىكـ ئىدىن مۇقبىل كىرىپ كەلدى . چىراغ ـ مەشئەللەرنىڭ ئۆچۈرۈلگەنلىكىنى كۆرۈپ ، دەرھال

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

يان ئۆيدىن چىراغ ئېلىپ كىردى . ئەمىرنىڭ ھالىنى بىلدى . خوجا ئۇمرى ئاڭلاپ :

— بۇ يەرگە كىم كەلگەنىدى؟ — دەپ سورىدى .

— زۇھرە بىلەن مۇشتەرى كەلگەن ، — دېدى خوجا مۇقبىل .

خوجا ئۇمرى مۇقبىلغا «غەۋغا قىلما» دەپ قويۇپ ، زۇھرە بىلەن مۇشتەرىنىڭ ئارقىسىدىن راۋان بولدى . ھەر ئىككىلىسىنى تۇتۇپ ، بېشىنى كېسىپ ، تاغ دەرۋازا ئۇستىدىكى راۋاققا ئاستى . ئۇمىرالار توپلىشىپ يىغلاشتى . خوجا ئۇمرى ئۇلارغا :

— يىغلىغانىنىڭ پايدىسى يوق ، دۇشمەنلەر يېقىندا ، ئۇلار ئاڭلىمىسۇن . لەندىھۇرنىڭ ھالىمۇ تېخى مەلۇم ئەمەس . سەبرى قىلىڭلار ، يىغلاشماڭلار ، — دېدى ۋە سىرتقا چىقتى .

شۇ ئەسنادا ، سەراندىپ تەرەپتىن مەشئەللەر پەيدا بولدى . بىر توپ خەلق كېلىۋاتاتتى . «ئەي خوجا ئۇمرى ، مېنىڭ قېشىمغا كىلىڭ ، مەن ھەزرىتى ئىبراھىم پەيغەمبەرنى چۈشۈمدە كۆردۈم . شەيتان پەيغەمبەر سۈرىتىدە بولالماس» دەپ يىغلىغان بىر ئاۋاز كېلەتتى . خوجا ئۇمرى باردى . بىر يىگىتنى كۆردى . ئۇ بۇزرۇكزادىدەك قىلاتتى . يىگىت خوجا ئۇمرىنى كۆرۈپ ، ئاتتىن چۈشۈپ سالام قىلدى ۋە :

— بايا بىر چۈش كۆردۈم ، — دېدى ئۇ ، — ئىبراھىم پەيغەمبەر ماڭا : «مېنىڭ پەرزەنتىمگە دۇشمەنلەر زەھرى ھىلاھىل بەردى . سەن بېرىپ ، ئۇنى قەلئەگە ئېلىپ كەلگىن . خۇدايى تائالا ماڭا بەھىش بەرسە ، سېنى كۆرمىگىچە ئۆزۈم قەدەم قويمايمەن ، دېدى . مەن مۇسۇلمان بولۇپ كەلدىم . ئەمىرنى شەھەرگە ئەكىرىمەن ، — دېدى . خوجا ئۇمرى ئىشەنمەدى . ئاخىرى ئۇ ، يىغلاپ تۇرۇپ «راست شۇنداق» دېدى . بۇ يىگىتنىڭ ئىسمى چىنىپورشاھ ئىدى . ئۇ ئەمىر قېشىغا كىرىپ ، ئۇنى يامان ھالەتتە كۆردى . كۆپ يىغلاپ ، ئەمىرنى لەشكەرلىرى بىلەن قەلئەگە ئېلىپ كىردى . خوجا ئۇمرى لەندىھۇرنىڭ قېشىغا كەلدى . لەندىھۇر ئەمىرگە سوۋغا ـ سالام تەييارلاپ يۈرەتتى . خوجا ئۇمرى :

— ئەي لەندىھۇر ، ئەمىر مەلىكىنى توسۇپ ئىلغار ئەۋەتكەن . سىزنى «قولىنى باغلاققا بەرسۇن» دەيدۇ ، — دېدى . لەندىھۇر قۇبۇل قىلدى . خوجا ئۇمرى لەندىھۇرنىڭ قولىنى باغلىدى . ئاندىن ، قارۇن لەنگۈتىغا : «سەن لەشكەرلەرنى لەنگۈت جەزىرىسىگە ئېلىپ بار» دەپ بۇيرۇدى . لەندىھۇرنى ھۇشسىزلاندۇرۇپ ، تاۋۇتقا ياتقۇزۇپ باغلىدى ، شەھىرىنى ئىشغال قىلىپ تاقىدى .

ئەتىسى ، گۈستەھەمگە «قىزلارنى ئۆلتۈرۈپتۇ» دەپ خەۋەر يەتتى . ئۇلار ئاتلىنىپ دەرۋازا ئالدىغا كەلدى . شەھاد شاھ بۇرۇن كېلىپ :

— ئەي چىنىپورشاھ ، ئەبۇلئالى ئۆلۈپتۇ . پادىشاھ قىزىنى ساڭا بەرمەكچى ، دەرۋازىنى ئاچ ، بىز كىرەيلى ، خۇدا پەرەستلەرنى ئۆلتۈرەيلى ، — دېدى . چىنىپورشاھ ئوقيانى قولىغا ئېلىپ : «بۇ ئوق بىلەن ئاتىمەن ، ئۆلتۈرسەم ، ئەمىر زەھەردىن ساقىيىدۇ» دېگەن نىيەت بىلەن ئاتتى . ئوق ئۇنىڭ ئېغىزىغا تەگدى ، شەھاد ئۆلدى . گۈستەھەم ئۇنى كۆرۈپ جەڭگە ئات سالدى ، خەندەكتىن ئۆتتى . خوجا ئۇمرى چۈشۈپ ، گۈستەھەمنى تاش بىلەن ئۇرۇپ ، خەندەككە يىقىتتى ، لەشكىرى قاچتى . گۈستەھەم جىمىي ھىيلە نەيرەڭلىرىنى ئىشقا سېلىپ خەندەكتىن چىقىپ قاچتى . لەشكەرلەر يېنىپ ئەمىر قېشىغا كىرىشتى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئەلقىسسە ، خوجا ئۇمرىنىڭ ئىقلىمۇي ھېكمىنى ئالداپ ئېلىپ كەلگەنلىكى

بۇ شەھەردە تۆت يۈز ھۆكما بار ئىدى . ھەممىسىنى ئەمىرنىڭ قېشىغا يىغدى . ھۆكمالار ئەمىرنىڭ ھالىنى تەكشۈرۈپ تەھىقىلگەندىن كېيىن :

ـــ بۇ يىگىتكە زەھرى ھەلاھىل بېرىپتۇ . بىز زەھرى ھەلاھىلنىڭ داۋاسىنى بىلمەيمىز ، ـــ دېدى . چىنىپۇرشاھ دېدى :

ـــ ھەر قايسىڭلار بۇنىڭ ئىلاجىنى قىلساڭلار ، سىلەرگە ئاتامنىڭ خەزىنىسىنى بېرەي ، پادىشاھلىقىمۇ شېرىك قىلاي . ئەگەر ، بۇ يىگىت ئۆلۈپ قالغۇدەك بولسا ، سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنى بالا ـ چاقاڭلار بىلەن قوشۇپ ئۆلتۈرىمەن .

ـــ ئەي پادىشاھ ، ـــ دېدى ئۇلار ، ـــ بۇ ئىش بىزنىڭ قولىمىزدىن كەلمەيدۇ .

ـــ كىمنىڭ قولىدىن كېلىدۇ ؟ ـــ سورىدى چىنىپۇرشاھ .

ـــ بىر سەھرا بار ، ـــ دىدى بىر ھېكىم ، ـــ ئۇنى سەھرايى خۇررەم دەيمىز . ئۇ يەردە خوجا ئىقلىمۇي دەپ بىر ھېكىم بار . ئەگەر ، ئۇ تىرىك بولسا ، ئىلاجىنى شۇ قىلۇر .

ـــ ئۇ سەھرا نەچچە كۈنلۈك ؟

ـــ ئۇچ ئايلىق ، بېرىپ ـ كېلىشى يەتتە ئايغا بارىدۇ ، ـــ دېيىشتى ھېكىملەر .

ـــ بۇ يىگىتنى يەتتە ئايغىچە سىلەر ساقلاڭلار ، ساقلىيالمايمىز ، ـــ دېيىشتى ئۇلار . چىنىپۇرشاھ قوپۇپ ، ياقىسىنى پارە ـ پارە قىلدى ، خوجا سەئدىن شاھنىڭ كۆكسىگە تېپىپ :

ـــ ھەي خوتۇن تالاق ! سەن بۇ يىگىتنى ئۆلىدۇ دەيسەن ، ئەگەر بۇ يىگىت ئۆلىدىغان بولسا ، قېلىچىنى سۇغۇرۇپ ، ھۆكما ئاتلىقلارنى سەراندېتا تىرىك قويمايمەن ، ـــ دېدى .

ئاخىر ، ئون بەش كۈنگە قارار تاپتى . «ئۇ يەرگە ئات ـ تۆگە ، پىل بارالمايدۇ . ئەييار بولسا بۇيرىغايلا» دېيىشتى ھۆكمالار . لەندىھۇرنىڭ ئەييارى داراب گۈلبەرگى شۇ يەردە ئىدى . ئۇنىڭغا نۇرغۇن خەزىنە ۋەدە قىلىپ ، ئىقلىمۇي ھېكمىنى ئون بەش كۈندە ئېلىپ كېلىشكە قوبۇل قىلدۇردى . خوجا ئۇمرى : «بۇنىڭ قولىدىن بۇ ئىش كەلمەيدۇ» دەپ ئويلىدى . داراب گۈلبەرگى :

ـــ ماڭا ئۆزۈمدەك بىر ئەييار ھەمرا بولسۇن ، ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى ھەمراھ بولۇپ بېرىشقا ماقۇل بولدى . ئەمما ، داراب بۇنى «كىچىك بالا» دەپ كۆزىگە ئىلمىدى .

ـــ سەن ھېرىپ ، يولدا قالمىسەن ، ـــ دېدى ئۇ . خوجا ئۇمرى بولسا :

ـــ ئەي ، پالۋان مەن قەيەردە ھېرىپ قالسام سىز شۇ يەردە ماڭا قارىماي كېتىۋېرىڭ ، ـــ دېدى .

ئاخىر ئىككىلا ئەييار يولغا چىقتى . شەھەردىن چىقىپ ، ئاش ۋاقتى بىلەن بىر يەرگە كەلدى . بىر دەرەخنىڭ تۈۋىدىن بۇلاق ئېقىپ تۇراتتى . داراب :

ـــ بۇ يەردە ئولتۇرۇپ ، بىر سائەت ئارام ئالايلى ، تاماق يەۋالايلى ، ـــ دېدى . ئۇلار ئولتۇرۇپ تاۋام يېيىشتى . خوجا ئۇمرى داراب گۈلبەرگىنى بىھۇش قىلىپ قويدى . ئۇنى بىرپارچە گىلەمگە يۆگەپ ، دەرەخ ئۈستىدىكى بىر قۇشنىڭ ئۇۋۇسىغا ئېلىپ چىقىپ قويدى . ئۇ ، يولنىڭ نىشانلىرىنى سورىۋالغاندى . دەرەختىن چۈشۈپ ، خۇدايى تائالاغا مۇناجات قىلدى . پېشىنى بېلىگە قىستۇرۇپ ، ھىممەت قەدىمنى باستى . خوجا ئۇمرى ھەر قاچان

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ھىممەت قەدىمنى ئالسا ، باشمالتاق پۇتى قۇلىقىغا يېتەتتى . شۇ كۈنى ۋە كېچىسى ماڭدى ، ئەتىسى بىر دەريانىڭ بويىغا يەتتى . كېمىچىلەر ئۇزاپ كەتكەنكەن . خوجا ئۇمرى قىچقىردى . كېمىنى ئېلىپ كەلمىدى . خوجا ئۇمرى ئاتمىش قەدەم يەردىن موللاق ئېتىپ ، ئۆزىنى كېمىگە ئالدى . خەلق خوجا ئۇمرىنىڭ سۈرئىتىنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى . ئۇ يەنە كېمىدىن موللاق ئېتىپ ، ئۆزىنى بىرلا ئارالغا ئالدى .

ئىقلىمۇي ھېكمىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ، ئىشىكنى قاقتى . ئىشىكنى بىر قۇل چىقىپ ئېچىپ ، كىرىشكە ئىجازەت بەردى . ئۇ ئۆيگە كىرىپ نەزەر سالغانىدى ، قامىتى دۇنيا مېھنىتىدىن ئېگىلگەن ، چاچ ـ ساقاللىرى گۈيا كافۇردەك ، ئاق قاشلىرى كۆزىنى بېسىۋالغان ، ئەتراپىدا ھېكمەت كىتابلىرىنى ئېچىپ قويغان ، ئالدىدا ھۆكمالىق ئەسبابلىرىنى قويغان كىشىنى كۆردى ، سالام قىلدى . ھېكىم بېشىنى كۆتۈرۈپ :

ـــ نېمە كىشىسەن؟ نەدىن كەلدىڭ ، ھاجىتىڭ نېمە؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ مەن مۇساپىر ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرى ، ـــ سەرانديپتىن كەلدىم . ھاجىتىم بۇمەك-تۇپتا يېزىلغان .

ـــ سەرانديپتىن قاچان چىقىۋىدىڭ؟

ـــ تۇنۇگۈن .

ھۆكما باشتا ئىشەنمىدى . كېيىن : «خۇدايىتائالانىڭ بۇنداق قۇدرەتلىرى تولىغۇ؟» دەپ ئويلاپ ، خەتنى ئوقۇشقا كىرىشتى . ئۇنىڭغا : «مەنكى چىنىپۇرشاھدۇرمەن . سەرانديپنىڭ شاھزادىسىدۇرمەن ، سىزگە سۆز شۇكى ، ئەي ھېكىمى دانا ، ئاگاھ بولۇپ بىلىڭكى ، مەككە مۇئەززىمەنىڭ بۇزرۇكزادىلىرىدىن بىر بۇزرۇكزادە بىر مۇھىم ئىش ئۈچۈن سەرانديپقا كەلگەنكەن ، دۇشمەنلەر ئۇنىڭغا زەھرى ھەلاھىل بېرىپتۇ . بۇ يەردىكى ھۆكمالار ئىلاجىنى قىلالمىدى . سىز ھەرقانداق ئىشلارغا ئىلاج قىلالايدىكەنسىز . ئەگەر ، ئىنايەت قىلىپ ، كەلسىڭىز ، بۇ غېرىپ يىگىتنى مۇشەققەتتىن خالاس قىلسىڭىز ، دۇنيالىققا لازىملىق قانداق نېمە بولسا بېرىمەن . ئاخىرەتتە بىرىشىنى خۇدايى تائالا بىلۇر» دەپ يېزىلغانىدى . ھېكىم خەتنى يەرگە تاشلىدى :

ـــ ئەي ئەييار ، ئۇ ماڭا دۇنيالىقنى ۋەدە قىپتۇ . ئۇنى مەن نېمە قىلىمەن؟ لوقمان ھېكىمنىڭ مىلك يىل ئۆمۈر كۆردى ، ئولتۇرغىلى ئۆي ئەتمىدى . دۇنيا مال ـ مۇلكىگە قاراپمۇ قويمىدى . لوقمانغا ئەجەل يەتكەندە ئەزرائىل بېشىدا تازىم بىلەن ئولتۇرۇپ ، كۆردىكى ، لوقماننىڭ بەدىنىنىڭ يېرىمى ئاپتاپتا ، يېرىمى ئۆڭكۇردە ئىدى . ئەزرائىل دېدىكى : «ئەي ، لوقمان ، ئادەم پەرزەندىدە سەندىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن كىشى يوقتۇر . ئۆزۈڭگە بىر سايە تەييار قىلمىدىڭ . پۇتۇڭنى ئۇزۇنراق سۇنۇپ ياتمىدىڭ» . لوقمان يىغلاپ : «ئەي مۇقەررەب پەرىشتە . كىشىگە سەن قەست قىلىپ تۇرساڭ ، ئۇنىڭ دۇنيا ئىشىغا باغلىنىپ يۈرۈشى ئەقلسىزلىك ئەمەسمۇ؟ دېگەنكەن . ئەي ئەييار ، سەن كەت ، مەن بارمايمەن ، ـــ دېدى .

خوجا ئۇمرى ئاۋۇال زارلىنىپ يىغلىدى ، پايدىسى بولمىغاندىن كېيىن :

ـــ ئەي ھېكىم ، كاجلىق قىلماڭ ، بارسىڭىزمۇ ئېلىپ بارمەن ، بارمىسىڭىزمۇ ئېلىپ بارمەن ، ـــ دېدى . ھېكىم مۇبارەك ۋە شادى دېگەن شاگىرتلىرىغا :

ـــ بۇ ئەييارنى ئاپىرىپ ، دەرياغا تاشلىۋېتىڭلار ، ـــ دەپ بۇيرۇدى . ئەمما ، خوجا ئۇمرى بۇ ئىككىسىگە دورا بىمۇش بېرىپ ، ئۇلارنى دەرياغا تاشلىۋەتتى . ئۆزى مۇبارەكنىڭ سۈرىتىدە بولۇپ كەلدى . ھېكىم پۇشايمان قىلغانىدى .

ـــ ئەي مۇبارەك ، ماڭا بەرگەن ھېلىقى دورىنى ، شېشىسى بىلەن ئېلىپ كەل ، ـــ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري

دېدى . خوجا ئۇمرى شېشىدىكى دورىغا بىھۇش دورىسى قېتىپ ئېلىپ كەلدى . ھېكىم بىر ئىلىم يېدى ـ دە ، بىھۇش بولدى . خوجا ئۇمرى ھېكىمنى بىر پارچە گىلەمگە يۆگەپ ، ھېكىمنىڭ ئۆيىدىكى بارلىق بولغان كىتاب ، ئەسۋاب سەرەمجانلىرىنىڭ ھەممىسىنى خالتىغا سالدى ، ئاندىن ھېكىمنىڭ تىلىدىن كېمچىلەرگە قارىتىپ : «كەلگەن زامان ئۆتكۈزۈپ قويۇڭلار» دەپ خەت يازدى . خوجا ئۇمرى شۇ كېچىسى يۈرۈپ ، دەريادىن ئۆتۈپ ، ھېلىقى دەرەخ تۈۋىگە يەتتى . خالتىنى قويۇپ ، دارابنى يەرگە چۈشۈرۈپ ، ھوشىغا كەلتۈردى . داراب كۆزىنى ئېچىپ نامаз پېشىن بولغىنىنى كۆردى :

ـــ ئەي ، ئۇمرى ، ئەمدى ماڭايلى ، ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى :

ـــ مەن يامان ھېرىپ كەتتىم . ئۆزىڭىز بېرىڭ ، مەن بارمايمەن ، ـــ دېدى . دارab :

ـــ ئەشۇ ھالىڭغا ماڭا ھەمراھ بولامسەن ؟ ـــ دەپ ، ئۆزى راۋان بولدى . خوجا ئۇمرى قەلئەنىڭ تۈۋىگە كەلدى . كەمەندىنىڭ ئۇچىنى خالتىغا باغلىدى . بىر ئۇچىنى ئۆزى تۈتۈپ ، خالتىنى تارتىپ ئالماقچى ئىدى . گۈستەھەم چادىرىدا ئىدى . خوجا ئۇمرىنىڭ بىر نەرسىنى ئېلىپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ ، كامانغا ئوق باستى ھەم چېپىپ كېلىپ :

ـــ ئەي ئەييار ، راستىڭنى ئېيتقىن ، نېمە ئەكەلدىڭ ؟ ـــ دېدى .

ـــ ھېچ نېمە ئەمەس ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرى .

گۈستەھەم ئوقىنى ئاتتى . ئوق خالتىغا تېگىپ چۆكۈپ كەتتى .

خوجا ئۇمرى : «ۋاھەرىغ ! بۇ قېرى بىگۇناھ ئۆلدى بولغاي ، » دەپ ، سېپىل ئۈستىگە تارتىۋېلىپ ئېچىپ باقتى . قارىسا ھېكىمنىڭ دورا سوقىدىغان ھاۋانچىسى ئۇنىڭ ئىككى مۆرىسىنىڭ ئارىلىقىدا تۇرغانىكەن ، ئوق شۇنىڭغا تېگىپتۇ ، ھېكىمگە زەخمەيە تەمەپتۇ . خوجا ئۇمرى خۇدايى تائالاغا شۈكرى قىلدى . بارىگاھقا كېلىپ ، ئىشكتىن كىردى . ئۇمرالار : «خوجا ئۇمرى بارماي يېنىپ كەلگەن ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ :

ـــ نېمە ئىش قىلدىڭىز ؟ ـــ دەپ سوراشتى .

ـــ ئېلىپ كەلدىم ، ـــ دېدى ئۇ . ھۈكمالارمۇ ھېكىمنى كۆرۈپ تونىدى . ئۇنى ھۈشىغا كەلتۈرۈشتى . ئىقلىمۇي ھېكىم كۆزىنى ئېچىپ :

ـــ ھەي مۇبارەك ، ئەييارنى ئۆلتۈرۈپ تاشلىدىڭىمۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ خوش ، دەريا‌غا تاشلىۋەتتىم ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرى . ھېكىم كۆزىنى ئېچىپ باشقا بىر جامائەتنى ۋە خوجا ئۇمرىنى كۆردى .

ـــ سېنى مۇبارەك ئۆلتۈرمىگەنمۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ ئۇ قۇلنى مەن ئۆلتۈردۇم ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرى .

ئىقلىمۇي ھېكىم ئۆيىدىكى بارلىق نەرسىلەرنىڭ بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىنگەنلىكىنى كۆرۈپ :

ـــ بۇ نەرسىلەرنى نېمىشقا ئەكەلدىڭ ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ سىزنى ئۇ ئەسۋابىم ئۈچۈن قاپتۇ ، بۇ سايمىنىم ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ ، دەپ باھانە قىلامدىكىن ، دەپ قورقۇپ ئېلىپ كەلدىم ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرى .

ھېكىم خوجا ئۇمرىنىڭ پىشانىسىگە سۆيۈپ قويدى . ئورنىدىن تۇرۇپ ئەمىر قېشىغا كىردى . كۆردىكى ئەمىر گۈيا بىھىشت بېغىنىڭ يۈمران كۆچىتىدەك ئىدى . ھېكىم ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ بىلگەندىن كېيىن :

ـــ ئېغىر زەھەرلىنىپتۇ . ئەما ، داۋالاش ۋاقتى ئۆتۈپتۇ ، خۇدانىڭ ھۆكمى نېمە ئىكىن ؟ يەنە تېخى شاھمۇھرە كېرەك بولىدۇ ، ـــ دېدى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

— شاھمۇھره دېگەن نېمە؟

— ئۇ ئاق تاشدۇر، — دېدى ھېكىم، — ئۇ تاش دۇنيادا ئۇچلا كىشىده بار: بىرى نۇشىروان پادىشاھنىڭ غەزىنىسىده، بىرى سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ تىلسىماتىدا، يەنە بىرى كوھىقاپتا جەمشىدنىڭ تىلسىماتىدا، بۇ ئىككىسىنىڭ تېپىلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەمما، نۇشىروانىنىڭ خەزىنىسىدىكىنى ئېلىپ كەلسە بولىدۇ. بۇ يىگىتنى ئالتە كۈنگىچە ساقلايمەن. ئۇندىن ئارتۇق ساقلىيالمايمەن، — دېدى.

خوجا ئۇمرى چىقىپ راۋان بولدى. مۇقبىل ئۇچ قېتىم باھانە قىلىپ خوجا ئۇمرىنى ياندۇردى. خوجا ئۇمرى مۇقبىلنى تاياق بىلەن ئۇراتتى. مۇقبىل سانىدى، تاياق سانى قىرىققا يەتكەندە ئۇ: «ئەمدى تۇرۇپ تۇرۇڭ، يولىڭىز قىسقاردى» دېدى. خوجا ئۇمرى نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سورىدى.

— ۋاقتىكى، دەريادا ئەمىر بىلەن خوجا بۇزەر جۇمھۇر كېمىده بىللە ئولتۇراتتى. مەنمۇ بار ئىدىم. خوجا ئەمىرگە بىر ياغلىق بەردى. ئەمىر يۈزىنى ئېرىتتى — ده، بىھۇش بولدى. خوجا جۇمھۇر ئەمىرنىڭ سول بېقىنىنى چاك قىلىپ. شاھمۇھره تېشىنى سېلىپ قويۇپ، ماڭا: «سېنى قىرىق تاياق ئۇرمىغچە كىشىگە ئېيتمىغىن» دېگەندى. كىرىڭ، ھېكىمگە ئەھۋالنى ئېيتىڭ، — دېدى خوجا مۇقبىل.

خوجا ئۇمرى كىرىپ، بۇ ئىشنى ئىقلىمۇي ھېكىمگە ئېيتتى. ئىقلىمۇي ھېكىم ئەمىرنىڭ سول بېقىنىنى يارىدى. ئەمىرنىڭ يۈرىكىنىڭ ئۇدۇلىدا پىيالە ئاغزىچىلىك چوڭلۇقتا بىر ئاق تاش تۇراتتى. ھېكىم دەرھال قويۇپ، مەدايىن تەرەپكە قاراپ، خوجا ئەبۇزەر جۇمھۇرغا يەتتە قېتىم غايىبانە تازىم قىلدى. ئاندىن ئەمىرنى ھامىغا ئېلىپ بىرىشنى، كۆك ئىنەكنىڭ سۈتىدىن يەتتە كاسا، گۈلاپتىن يەتتە كاسا ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدى. بۇيرۇغان نەرسىلەر ئېلىپ كېلىندى. ئەمىرنىڭ پۇتلىرىنى تىزىغچە سېرىق ئىنەكنىڭ سۈتىگە كىرگۈزدى. بىر ئىنچىكە ئەۋرىشىم (يىپەك) يىپىنى ئېلىپ كېلىپ شاھمۇھرەنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتكۈزۈپ، ئەمىرنىڭ ھەلقۇمىدىن كىرگۈزدى، بىردەم قويۇپ تارتىۋالدى. شاھمۇھره يەنە قارا بولۇپ چىقتى. بىر قاچا سۈتكە سالغاندى. ئۇ سۈت قاينىدى. شاھمۇھره يەنە ئاقارغان ئىكەن، بىر كاسە گۈلاپ بىلەن يۇيۇپ، يەنە ئەمىرنىڭ ھەلقۇمىغا سالدى. شۇ تەرتىپە يەتتە قېتىم داۋام قىلدى. ئاندىن سەككىزىنچى قېتىمدا شاھمۇھره ئاق چىقتى. سۈتمۇ ئۆزگەرمىدى.

— ئەي خوجا ئۇمرى، بۇ يىگىت نەدىن چىقتى؟ — دەپ سورىدى ھېكىم.

— ھامامدىن، — دەپ جاۋاب بەردى خوجا ئۇمرى.

ھېكىم ئەمىرگە سۈت ۋە شەربەت ئىچۈردى. ئەمىر كۆزىنى ئاچتى. چىرايىمۇ ئۆزگەردى. بىر ھەپتىدىن كېيىن ئادەم تونىدى. سۆزگىمۇ كىردى...

بىر كۈنى خوجا ئۇمرى سېپىل ئۈستىده تۇراتتى. گۈستەھەم چېپىپ كەلدى — ده:

— ئەي خوجا ئۇمرى، قاچانغىچە بۇ ئۆلۈكنى شەھەردە ساقلايسىز؟ — دېدى. خوجا ئۇمرى:

— ئەمىر تىرىك، ئەمدى سۆزلەشكە باشلىدى. — دېدى.

— تىرىك بولسا، — دېدى گۈستەھەم، — مەن بىلەن ئەبۇلئالىنىڭ ئارىسىدا بىر سىر بار، ئەگەر شۇ سىرنى سىزگە دەپ بەرسە، تىرىككەن دەپ بىلەي.

خوجا ئۇمرى ئەمىرنىڭ قېشىغا كىرىپ:

— سىز بىلەن گۈستەھەمنىڭ ئارىلىقلادا بىر سىر بار ئىكەن، سىزدىن سورايدۇ، —

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

دېدى . ئەمىر كۈلدى . ھېكىم مەنئى قىلىپ :
ـــ سىز يەنە بىر يىلدا ھالىڭىزغا كېلىسىز . كۈلمەڭ ، ـــ دېدى . ئەمىر سىرنى ئېيتىپ بەردى . خوجا ئۇمرى سېپىل ئۈستىگە چىقىپ توۋلاپ دېدى :
ـــ ھەي ، كاپىر ، ئەمىرنىڭ چەپ قولىنىڭ زەربىسىگە پايلىيالماي ئوسىرىۋەتكەندىكەنسەن .
گۈستەھەم رەسۋا بولدى . چۈنكى ، ھەممە ئۇمىرالار بار ئىدى . ئاخىرى ئۇرۇشتى . خوجا ئۇمرى ئەمىرنىڭ قېشىغا كىردى . ئەمىر لەندىھۇرنىڭ ۋەقەسىنى سورىدى . خوجا ئۇمرى «باغلاقلىق» دېدى . ئەمىر :
ـــ بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىڭلار ، ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى لەندىھۇرنىڭ قېشىغا كىردى . لەندىھۇر :
ـــ ئەي خوجا ئۇمرى ، مېنى ئۆلتۈرۈش لازىم بولسا ، ئۆلتۈرۈڭ ، ئېلىپ بېرىش لازىم بولسا ، ئېلىپ بېرىڭ ، نېمە ئازاپلايسىز ؟ ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى ۋەقەنى بايان قىلدى . لەندىھۇر كىشەننى پارە ـ پارە قىلىپ :
ـــ بۇ نىمە سۇرەن ؟ ـــ دەپ سورىدى .
ـــ گۈستەھەم بىزگە ھۇجۇم قىلىۋاتىدۇ ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرى . لەندىھۇر بۇنى ئاڭلاپ جەڭگە چىقتى . قاتتىق جەڭ بولدى . لەندىھۇر گۈستەھەمنى قاچۇردى .
لەندىھۇر جەڭدىن كېيىن ئەمىرنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۇنى كۆردى . يۈزىنى ئەمىرنىڭ ئاياغلىرىغا سۈركىدى ۋە يىغلىدى . ئەمىر بۇيرۇپ ، ئۇنىڭغا تون ـ سەرۇ پايلار كىيدۈرۈپ ، يېنىدا ئولتۇرغۇزدى .

پەسلى داستان ، خوجا ئۇمرىنىڭ نۇشىرىۋاننىڭ قېشىغا نۇشدارىغا بېرىپ ، نۇشدارىنى ھەييارلىق بىلەن ئېلىپ يانغانلىقى

گۈستەھەم قېچىپ كېتىۋېتىپ يولدا بىر توپ كارۋانغا يولۇقتى . ئۇ بىچارە خەلقنى ئۆلتۈرۈپ ، ئۇچ باش ئېلىپ ، بىر باشنى «ئەمىرنىڭ بېشى» ، بىرىنى «لەندىھۇرنىڭ بېشى» يەنە بىرىنى «خوجا ئۇمرىنىڭ بېشى» دەپ ، «ئەبۇلئالى ، خوجا ئۇمرى ، خوجا مۇقبىل قاتارلىقلارنى لەندىھۇر ئۆلتۈردى . لەندىھۇرنى مەن ئۆلتۈردۇم» دەپ ، بىر نامە پۈتتى . يەنە ، بەختەككە ، «ئەبۇلئالى لەندىھۇرنى ئۆلتۈردى . زەھەر بېرىۋىدىم . زەھەردىنمۇ ساقايدى . ئەبۇلئالى كېلىشتىن ئىلگىرى مەلىكىنى ئەرگە بەرگىن» دەپ بىر نامە پۈتتى .
ئەلقىسسە ، بەختەك خەت بىلەن باشلارنى كۆرۈپ خۇشال بولدى ھەم باشلارنى چاھارسۇغا ئاستى . شادىيانە نەغمىلەرچالدۇردى . دەل شۇ پەيتتە ، بەختەككە : «ئەبۇلئالى تىرىككەن ، زەھەردىن ساقىيىپتۇ . ئەمما ، لەندىھۇر ئۆلۈپتۇ» دېگەن خەۋەر كەلدى . بەختەك «ئەمىر تىرىك بولسا ، چوقۇم لەندىھۇرنى ئېلىپ كېلىدۇ» دەپ ئويلىدى . شۇ ھامان ، بۇلۇت چىقار تەرەپتىكى قەلئەگە ـ مىرزابانىڭ ئوغلى ئەۋلادشاھقا نامە يازدى . ئۇنىڭ مەزمۇنى : «ئەۋلاد شاھ تېز كەلسۇن . مېھىرنىگارنى بېرىمىز» دېيىلگەنىدى .
ئەۋلاد شاھ خۇشاللىق بىلەن مەدايىنگە كەلدى . بەختەك ھەرەمگە پادىشاھ نۇشىرۋاننىڭ قېشىغا كىرىپ :

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ـــ ئەي شەھرىيار، قىزىڭىزنى ئەمىرگە بەرمىسىڭىز، بېشىڭىزدىن غەۋغا كەتمىگەدەك. ئەۋلاد شاھمۇ دەل ۋاقتىدا كەپتۇ، مەلىكىنى ئۇنىڭغا بېرىپ. باشنى ساقايتىش كېرەك، ـــ دېدى.

بۇ گەپ پادىشاھقا ماقۇل كېلىپ، قىزىنى بەردى. ئەمما، مەلىكە: «ئەمىر ھىندىستاندا ئۆلتۈرۈلۈپتۇ ۋە مېنى ئەۋلادقا بېرىپتۇ» دەپ بىلىپ، بىر ئايال زەھەرنى ئالدىدا قويدى. يىغلاپ، «ئەبۇلئالى يەر ئاستىدا، مەن يەر ئۈستىدە، ئەۋلاد شاھنىڭ قوينىدا بولىدىكەنمەن ـ دە، قىيامەت كۈنى ئەمىرنىڭ يۈزىگە قاندىق قارايمەن؟» دەپ زەھەرنى ئىچمەكچى بولغاندا، خوجا ئەبۇزەر جۈمھۇر كىردى ۋە زەھەرنى يەرگە تۆكۈۋېتىپ:

ـــ ئەي بالام، ئەبۇلئالى تىرىك، ئۇنىڭغا ھېچنېمە بولغىنى يوق. ئەمما، سىز ئەۋلاد شاھنى قۇبۇل قىلىڭ ۋە ئۇنىڭغا: «مېنى شەھىرىگە ئېلىپ بارغاندىن كېيىن مەن سېنى قۇبۇل قىلاي» دەڭ. يىگىرمە بىر كۈن بولدى، دېگەن كۈنى ئەبۇلئالىنى كۆرىسىز. ياكى خەۋىرىنى ئاڭلايسىز، ـــ دېدى.

مەلىكە خوجىنىڭ سۆزىگە ئىشىنەتتى، ماقۇل بولدى. ئاخىر مەلىكە قەلئەيى ھىسارغا راۋان بولدى.

ئەمىر ھالىغا كېلىپ، ئىقلىمۇي ھېكىمگە:

ـــ مەن بۇ يەردە تۇرۇپ، ئۇ قىزىڭىڭ پىراقىدا ئالە قىلىۋاتىمەن. شۇ يەرگە بارسام ـــ دېدى. ھېكىم ماقۇل بولدى. ئەمىر مېڭىپ، دەريا بويىغا كېلىپ چۈشتى. خوجا ئىقلىمۇي ھېكىم:

ـــ ئەي خوجا ئۇمرى، ئەمىرنىڭ ھەرگىز ئاچچىقىنى كەلتۈرمەڭ، غىزاسىغا كېيىك ئوغلىقىنىڭ گۆشىنى فەۋاك شەربىتى بىلەن بېرىڭ، دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتكەن ۋاقتىڭىزدا، ئاتىمىش مىسقال نۇشدورا تېپىپ بەرمىگىچە، ئەمىرنى ئورنىدىن قوزغاتماڭ، ـــ دېدى.

چىنىپور شاھ، خوجا ئىقلىمۇيغا خەزىنە بەردى ۋە يەنە جەزىرە خۇررەمنىڭ خىراجىتىنى بەردى. خوجا ئىقلىمۇي ئۆز ئورنىدا خوجا سەئدىن ھېكىمنى قويدى. ئىقلىمۇي ھېكىم ئىجازەت ئېلىپ، بىر تەرەپ بىلەن كەتتى. ئەمىر ۋە ئۇمىرالار كېمىگە ئولتۇرۇپ، بامدات ۋاقتى بىلەن ساھىلغا چىقتى. خوجا ئۇمرى نۇشدورا ئۇچۇن مەدايىنگە راۋان بولدى. يولدا بىر كونا چاھار باغقا يېتىپ باردى. بۇ يەر قوغۇنلۇق بولۇپ، بىر قېرى كىشى قوغۇن خىللاپ يۇرەتتى. خوجا ئۇمرى سالام قىلدى. ئۇ ئۇقىرىسال كىشى خوجا ئۇمرىگە ئىككى قوغۇن بەردى. ئۇ قوغۇننى يېگەچ سورىدى:

ـــ ئەي بوۋا، مەدايىندە ھەممە كىشىنىڭ قوغۇنى پىشتىمۇ؟

ـــ يەنە بىر ئايدىن كېيىن پىشىدۇ، ـــ دېدى ئۇ كىشى، ـــ مېنى سەئدىن قوغۇنچى دەيدۇ. پادىشاھقا تەئەللۇقمەن. ھەر يىلى ئازىراق يەرگە بالدۇر قوغۇن تېرىپ، ياخشى بېقىپ، پادىشاھقا يېگىلىق قىلىپ بارىمەن. مېنىڭ تېرىكچىلىكىم پادىشاھنىڭ مۇشۇ ئىشى بىلەن ئۆتىدۇ. ھېلىھەم ئىككى ئۇلاغ قوغۇن ئىلغاپ، كاجىۋىلاپ قويدۇم، ئۇلاغمۇ تېپىپ قويدۇم، ئەتە قىلىپ بارىمەن، ـــ دېدى.

خوجا ئۇمرى ئۇ كىشىگە بەھۇش دورىسى بېرىپ، كىيىمىنى كىيىپ، ئۇ كىشىنى باغلاپ قويدى. ئۇ بوۋاينىڭ سۈرىتىدە بولۇپ، ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ قېشىغا كىردى. خوتۇن ئۇنى تونۇيالماي يول تەييارلىقلىرىنى پۈتكۈزۈپ بەردى. ئەتىسى قوغۇننى ئۇلاغقا يۈكلەپ، شادكام دەرۋازىسىدىن مەدايىنگە كىردى. ئۇنى كىم كۆرسە، ئاپىرىن ئوقاتتى. تاق كىسرىنىڭ ئىشىكىگە كەلگەندە پادىشاھقا بىر ئۇلاغ قوغۇننى بېرىپ، بىر ئۇلاغنى ھەرەمگە ئېلىپ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

كىردى . پادىشاهقا خەۋەر قىلىشتى . شاه ئۇلاغنى قېشىغا ئەكەلدۈرۈپ ، قوغۇننى تەقسىم قىلىپ يېيىشتى . ئاندىن پادىشاه خوجا ئۇمرىگە :

ـــ ئەي سەئدىن بوۋا ، بۇگۈن دۇشمەنلىرىم ئۆلتۈرۈلۈپتۇ . ناهايىتى زور خۇشاللىقىم بار . مەندىن نېمە تەلەپ قىلسالا سورا ، ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى يىغلاپ تۇرۇپ دېدى :

ـــ ئەي پادىشاهى ئالەم ، ھەزرىتىڭلا دۆلىتىدە ھېچنەرسىدىن كەملىكىم يوق . ئەمما ، ئىككىگىنە ئوغلۇم بارئىدى . مەندىن كېيىن ھەزرىتىڭلا پەرزەنتلىرىنىڭ ئالدىدا خىزمەتكار بولارمىكىن ، دەپ ئۇمىد تۈتاتتىم . قوغۇنلۇقتا ئوخلاپ قالغانكەن ، ھەر ئىككىلىسىنى يىلان چېقىۋاپتۇ . تېۋىپلار نۇشىدورا بۇيرۇدى ، سەندىن شۇنى تىلەيمەن .

ـــ بۇ ئاسان ، نۇشىدورىمۇ بېرەي يەنە ئىنئامىمۇ بېرەي ، ـــ دېدى شاه ۋە خەزىنىلىك ئاچقۇچىنى بەختەككە بېرىپ «نۇشىدورا ئېلىپ بەر» دېدى . بەختەك :

ـــ مەن نۇشىدورىنى تونىمايمەن . خوجا جۇمھۇر ياخشى بىلىدۇ ، ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى خوجا بىلەن خەزىنىگە بىللە كىردى ۋە جاۋاھىرلارنىڭ ناهايىتى كۆپلىكىنى كۆردى . خوجا ئاۋۋال ئاتمىش مىسقال دورىنى ئېلىپ دەستارىغا قىستى . خوجا ئۇمرى چىقىپ كەتكۈچە بۇ خەزىنىدىكى جاۋاھىراتلارنىڭ ھەممىسىنى ئوغرىلاپ ئالدى . خوجا جۇمھۇر :

ـــ ئەي سەئدىن بوۋا ، پادىشاھنىڭ خەزىنىسىدىمۇ ئوغرىلىق قىلامدۇ ؟ مەن پادىشاهقا ئېيتماسمەنمۇ ؟ ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى :

ـــ سىزمۇ دورىلاردىن ئېلىپ دەستارىڭىزغا قىستۇرىۋالىدىكىزغۇ ؟ بۇنىڭغا نېمە دەيسىز ؟ ـــ دېدى .

ـــ پەرزەتلىرىمگە ھىندىستاندا دۇشمەنلىرىم زەھەر بېرىپتۇ . بۇ نۇشىدورا شۇنىڭغا كېرەك بولغاچ ئالدىم ، ـــ دېدى خوجا جۇمھۇر . خوجا ئۇمرى ئۇنىڭغا ئۆزىنى تونۇتۇپ ، بولغان ئەھۋالنى خوجا جۇمھۇرغا باشتىن ـ ئاياغ سۆزلەپ بەردى . خوجا جۇمھۇر بۇنى بىلگەندىن كېيىن دەستارىغا قىستۇرىۋالغان نۇشىدورىنى خوجا ئۇمرىگە بەردى . خوجا ئۇمرى خوجا جۇمھۇر بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ ، يولىغا راۋان بولدى .

خوجا جۇمھۇر خەزىنىدىن چىققىچە بەختەك : «ئەي پادىشاه ، مەن نۇشىدورىنى ياخشى بىلىمەن . بىراق ، سىزنىڭ خوجىغا ئېتىقادىڭىز ناهايىتى كۈچلۈك . بۇگۈن خوجىنىڭ ھارامزادىلىكىنى سىزگە بىلدۈرەي دېدىم ، چۈنكى خوجا ئەبۇلئالىغا ئېتىقاد قىلىدۇ . ئەبۇلئالى تىرىكدۇر . خوجا ئۇمرى چوقۇم نۇشىدورا ئۈچۈن كېلىدۇ . شۇڭا ئاتمىش مىسقال نۇشىدورىنى خوجا جۇمھۇر ئەبۇلئالى ئۈچۈن دەستارىغا قىستۇرىۋالدى . خوجا چىقىپ ئولتۇرغاندا سىز : «مۇھىرىم يوقالدى» دېسىڭىز ، مەن يالىڭاچلىناي ، يەنە ئىككى ـ ئۈچىمىزنى يالىڭاچلاڭ . خوجىمۇ يالىڭاچلانسۇن . ئەگەر خوجىدىن ئاتمىش مىسقال نۇشىدورا چىقسا ، ئۇ شەرمەندە بولىدۇ . ئەگەر چىقمىسا ، مېنى شەرمەندە قىلىڭ» ، ـــ دېدى .

خوجا جۇمھۇر قايتىپ چىقىپ ئولتۇردى . پادىشاه «مۇھىرىم يوقاپتۇ» دېدى . بەختەك ۋە يەنە ئۈچ كىشى يالىڭاچلاندى . خوجا بۇنىڭ تېگىنى پەملىدى ۋە يىغلاپ تۇرۇپ :

ـــ ئەي پادىشاهى ئالەم ، ساقلىم سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئاقاردى ، ساقلىمىنىڭ ئاقارغىنىغىمۇ خاتىرە قىلمىدىڭىز . مېنى شۇنچە خەقنىڭ ئارىسىدا يالىڭاچ قىلدىڭىز . غەرىزىڭىز مېنى يالىڭاچلىماقچى . بولدى ، مەن يالىڭاچلىناي ، ـــ دەپ يالىڭاچلاندى . دەستارىنىمۇ چۈۋۈپ سالدى ، ـــ مېنى ئەبۇلئالى ئۈچۈن نۇشىدورا ئالدى دەپ ، بۇ ھارامزادىنىڭ سۆزى بىلەن ماڭا ئىزا قىلدىڭىز . مېنىڭ كېرىكىم بولمىسا ، رۇخسەت قىلىڭ ، مەن كۈفەگە كېتەي ، ـــ دېدى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

نۇشىرىۋاننىڭ بەختەككە قەھرى - غەزىپى كېلىپ دېدى :

— ئەي ناپاك ! مېنى خوجىنىڭ ئالدىدا شەرمەندە قىلدىڭ ، — دەپ ئۇنى ئۇرغۇزدى . خوجىنىڭ كۆڭلى ئۇنىماي يەنە بەختەكنى قۇتقۇزۇپ قويدى .

خوجا ئۇمرى ئەمىرنىڭ قېشىغا كەلدى . ئۇنىڭغا كۈندە بىر مىسقالدىن نۇشىدورا يېگۈز-دى . بىر كۈنى ئەمىر خوجا ئۇمرىگە :

— ماڭا بىر كىيىك ئوغلىقى تېپىپ بەرگىن . ئۇنىڭ كۆزىگە مەلىكىنىڭ كۆزلىرىنىڭ يادى بىلەن قاراپ ياتاي ، — دېدى .

خوجا ئۇمرى كەتتى . ئۇ بىر نەچچە ئوغلاق تاپتى . ئەمما ، مۇناسىپ كۆرمەي قويۇپ بەردى . ئاخىر ، بىر ئېگىز يەردىن بىر ئوغلاقنى تۇتۇپ ، ئۇنى مۇناسىپ كۆردى . شۇ چاغدا ، بۇ ئېگىزلىكنىڭ ئۇ تەرىپىدە لەشكەر كۆرۈندي . بۇ لەشكەرنىڭ يېرىمىدا نەچچىلىگەن چېدىر-لار بولۇپ ، ماتەمدار كۆرۈنەتتى . خوجا ئۇمرى ئوغلاقنى يوشۇرۇپ قويۇپ ، ماتەمدار چىدىر-نىڭ يېنىغا كېلىپ ، دەريا بويىدا ئولتۇردى . بىر زامان ئۆتكەندە قارىلىق چېدىردىن بىر قىز چىقتى . ئۇنىڭ قوللىرىدا ئالتۇن - كۈمۈش ئاپتاۋىلىرى بار ئىدى . خوجا ئۇمرى ئۇنىڭ مېھىرنىگارنىڭ كۆڭۈلداشلىرى ئىكەنلىكىنى تونىدى . بىرىنىڭ ئېتى مېھرى ، يەنە بىرىنىڭ ماھى ئىدى . خوجا ئۇمرى ئېغىز - بۇرۇن ، قول - پۇتىنى تېڭىپ ياتتى . قىزلار خوجا ئۇمرى قېشىغا كەلدى .

— ھەي قىزلار ، — دېدى خوجا ئۇمرى ، — بۇ لەشكەرنىڭ يېرىمى ماتەمدە ، يېرىمى خۇشال كۆرۈنىدىغۇ ؟

قىزلار دېدى :

— خۇشاللىرى مىرزابان شاھنىڭ لەشكىرى ، بىزلەر مەلىكە مېھىرنىگارنىڭ كىنىزەك-لىرىمىز . مەلىكىمىز ئەبۇلئالى ئۈچۈن ماتەمدار ، ئەبۇلئالى ھىندىستاندا ئۆلۈپ قاپتۇ ، — دېدى قىزلار .

— ئەۋلاد شاھ مەلىكىنى كۆردىمۇ ؟ — دەپ سورىدى خوجا ئۇمرى ،

— ياق ، مەلىكىگە خوجا جۇمھۇر : «تاكى شەھەرگە بارمىغىچە ئۆزىڭىزنى كۆرسەتمەڭ» دەپتىكەن ، — دېيىشتى قىزلار . ئاندىن خوجا ئۇمرىدىن ، — نېمىشكە ئېغىز - بۇرۇن ، پۇت - قولىڭىزنى تېڭىۋالدىڭىز ؟ — دەپ سورىدى . خوجا ئۇمرى :

— پەرىلەر چېپىلىپ قىلىپ ، موشۇنداق بولۇپ قالدىم ، — دەپ جاۋاب بەردى .

— نېمىشقا داۋالاتمايسىز ؟ — سورىدى قىزلار .

— داۋاسى مەندە يوق ، — دېدى خوجا ئۇمرى ، - ئەگەر ئالتۇن ئاپتاۋىدا سۇ ئىچسەم ئېغىز - بۇرنۇم ساقىياتتى . كۈمۈش ئاپتاۋىدا سۇ ئىچسەم ، قول پۇتۇم ساقىياتتى ، — دېدى .

— ھەي ماھى — دېدى مېھرى ، — كەل ، بىز بۇ ئاپتاۋىلارنى بېرەيلى . سۇ ئىچىپ ساقايسا ، ساۋابى مەلىكىمىزگە بولار ، — دەپ ئاپتاۋىلارنى بەردى . خوجا ئۇمرى ئاپتاۋىلارنى ئېلىپلا دەريانىڭ ئۇ لېۋىگە سەكرىدى ۋە :

— ئەي ئاغىچىلار ! ئەپۇ قىلىڭلار ، ئەگەر بۇنى سىلەرگە قايتۇرۇپ بەرسەم يەنە بايىقىدەك بولۇپ قالىمەن ، — دەپ ئاپتاۋىلارنى ئېلىپ كېتىپ ، بىر يەرگە تىقىپ قويدى ، يېنىپ كېلىپ ، بىر رەمبال سۆرىتىدە بولۇپ ئولتۇردى . قىزلار ئالاقزادە بولۇپ ، يىغلاپ كېلىۋاتاتتى . ئۇلار رەمبال سىياقىغا كىرىۋالغان خوجا ئۇمرىنى كۆرۈپ رەم سېلىپ بېقىشقا بۇيرۇدى . خوجا ئۇمرى رەم سېلىپ :

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ـــ ئەي قىزلار، سىلەرنىڭ بىر نەرسەڭلارنى بىر ئەييار ئېلىپ قېچىپتۇ. دەرھال بېرىڭلار، پالان يەرگە كۆمۈپ قويۇپتۇ، ـــ دېدى.

قىزلار بېرىپ، ئاپتاۋلىرىنى تېپىۋالدى. مەلىكە بۇلارنى قايان كەتكەندۇ، دەپ ئولتۇراتتى. كېنىزەكلەر كىرىپ كەلدى.

ـــ ئەي بەدبەختلەر! ـــ دېدى مەلىكە، ـــ مەن ماتەمدار، سىلەر خوشاللىقتا ئويناپ يۈرەمسىلەر؟

ـــ ئەي مەلىكەم، ـــ دېدى ئۇلار، ـــ بىزگە بىر ۋەقە ئۇچرىدى. ئەگەر سىزگە ئېيتساق، سىزمۇ كۈلمىسىز، ـــ دەپ ۋەقەنى بايان قىلدى. مەلىكە ئادەم ئەۋەتىپ، خوجا ئۇمرىنى ئېلىپ كەلدى. خوجا ئۇمرى مەلىكىنىڭ باشتىن ـ ئاياق قارا كىيىنگىنىنى كۆردى. ئۇ، كۆكسىنى تاتىلاپ ياراقسىپتۇ.

مەلىكە مېھرىنگار خوجا ئۇمرىگە ئولتۇرۇشقا جاي كۆرسەتتى. خوجا ئۇمرى كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ، بېشىغا يوغان سەللە كىيگەن، ئۇچىسىغا ئاق چەكمەن، ئىچىگە جامەئى مەغرىبى كىيگەنىدى. مەلىكە سورىدى:

ـــ ئەي موللام، ئېتىڭ نېمە؟ نەدىن كەلدىڭ؟

ـــ ئېتىم موللا توپان، ـــ دېدى ئۇمرى، ـــ يۇناندىن كەلدىم.

ئۇ، مەلىكىنىڭ تولا دەرد ـ پىراق تارتىپ چىرايىنىڭ بۇزۇلغانلىقىنى كۆردى. خوجا ئۇمرىنىڭ ئىچى ئاغرىدى. مەلىكە قەلەم ـ كەلتۇرۇپ خوجا ئۇمرىگە بەردى. خوجا ئۇمرى خەت يازدى. مەلىكە كۆردىكى، بۇ خەتلەر رەمبالىنىڭ خېتىگە ئوخشمايتتى. خوجا ئۇمرى:

ـــ ئەي، مەلىكە، بۇ رەم ئىلگىرى يوشۇرۇن ھالەتتە ئىدى. ھېلىراقتا ئاشكارا بولدى. بۇ ھۆكۈمنى ئاڭلاڭ. سىزنىڭ سەپەر ئۈستىدە ئادەملىرىڭىز بار ئىكەن. ئۇلار ھىندىستان تەرەپتە غەلىبە قىلىپتۇ. لېكىن، «سىزگە ئۆلدى» دەپ يالغان خەۋەر ئېيتىپتۇ. ئەتە چۈش ۋاقتى بىلەن ئۇ كىشىنىڭ جامالىنى كۆرىسىز، ـــ دېدى.

مەلىكە ھېسابلىدى. ئەتە يىگىرمە بىر كۈن بولىدۇ. بۇ خوجا ئەبۇزەر جۇمھۇرنىڭ سۆزىگە ئۇيغۇن كەلدى. ئەمما، مەلىكە بۇرەمبالىنىڭ سۆزىدىن تېخىمۇ ئىزتىراپقا چۈشتى.

خوجا ئۇمرى تونۇشلۇق بەردى. ئەمىرنىڭ لەندىھۇر بىلەن ئېلىشقانلىقى، گۈستەھەمنىڭ كەلگەنلىكى، ئەمىرنىڭ لەندىھۇرنى يەڭگەنلىكى، زۆھرە بىلەن مۇشتەرىنىڭ ئەمىرگە زەھەر بەرگەنلىكى، ئۇ ئىككى بەد بەختنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى، ئەمىرنىڭ زەھەردىن خالاس بولغانلىقى ۋە ئۇنىڭ بۇ ياققا كېلىۋاتقانلىقى قاتارلىق ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلىپ بەردى. مەلىكە شادىمان بولدى. خوجا ئۇمرى:

ـــ ئەي مەلىكە، مېنى ئەۋلاد شاھىنىڭ قېشىغا ئەۋەتىڭ. ئۇنىڭدىن ئالتۇن ئالاي، ـــ دېدى.

مەلىكە مۇلازىمنى خوجا ئۇمرىگە قوشۇپ، ئەۋلادنىڭ قېشىغا ئەۋەتتى. مۇلازىم ئەۋلادقا:

ـــ ئەي، شاھزادە، مەلىكە تا ھازىرغىچە ئەبۇلئالنىڭ ئۇممىدىدە ئىدى. بۇ موللام مەلىكىنى نىيىتىدىن ياندۇردى. ئەبۇلئالى ھەقىقەتەن ئۆلۈپتۇ. مەلىكەمنىڭ بۇ موللامغا بەرگىلى ئالتۇنى يوق ئىدى. شۇڭا مېنى سىزنىڭ قېشىڭىزغا ئەۋەتتى، ـــ دېدى. ئەۋلاد مۇلازىمنىڭ قېشىدىلا خوجا ئۇمرىگە بەش ساندۇق ئالتۇن بەردى. ئاندىن ئۆزىگە پال سالدۇردى. خوجا ئۇمرى ئۇلارغا خۇش كەلگۈدەك سۆزلەرنى ئېيتىپ:

ـــ مېنىڭ سۆزۈمنىڭ راستلىقىنى شۇ چاغدا بىلىسىز، ئەتە كۈن چىقار مەھەلدە لەشكىرىڭىزگە ئۇچ باز ـــ بىرى داريا، بىرى دەريا، يەنە بىرى گۈرزباز ـــ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كېلىدۇ ، — دېدى . ئەۋلاد خۇشال بولدى .

خوجا ئۇمرى ھېلىقى كېيىكنىڭ ئوغلىقىنى ئەمرىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى . ئەمىر كېيىكنىڭ كۆزلىرىگە ئىشق مۇھەببەت بىلەن باقاتتى . خوجا ئۇمرى لەندىھۇرنىڭ بارگاھىغا كەلدى ۋە ئۇمەر مەئدەكەرەپنى چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا ئەۋلادنىڭ قىسسىسى ، مەلىكىنىڭ ۋەقەسىنى ۋە رەمباللىق قىلغانلىرىنى ھېكايە قىلىپ بەردى ۋە :

— ئەي لەندىھۇر ، گۈرزەڭنى كىگىزدە يۆگە ، مەن دارۋاز بولاي ، ئۇمەر مەئدە ، سەن دەبۇلنەۋاز بول ، — دېدى . ئۇمەر مەئدە كەرەپنىڭ بوينىغا دەبۇل ئەكېلىپ ئارتتى . دەبۇل ئۇمەر مەئدە كەرەپتىن ئون تۆت گەز يىراق تۇردى . ئۇمەر مەئدىنىڭ دەبۇلغا قولى يەتمىدى . خوجا ئۇمرى ئۇمەرنىڭ قولىغا بىر خادا بەردى . لەندىھۇر ئۇمەر مەئدەكەرەپنىڭ تۇرقىغا قاراپ كۈلۈپ كەتتى . ئۇمەر مەئدەكەرەپ دەبۇلنى تاشلىۋەتتى . خوجا ئۇمرى :

— سەن ھازىر ئون مەنسەپنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپسەن ، ئۇنىڭدىن ئىككى مەنسەپنى زۇلخۇمارغا بېرەي ، شۇ دەبۇلنەۋاز بولسۇن ، — دېگەندى ، ئۇمەر مەئدە كەرەپ ئىلاجسىز-دەبۇلنى بوينىغا ئاستى . خوجا ئۇمرى مەنزەر شاھ تائىپى سۇلتان بەخت مەغرىبنى :

— سىلەر ئون ئىككى مىلك كىشى بىلەن پالانى جاڭگالدا مۆكۈنۈپ تۇرۇڭلار ، سەفىد مەھرەمنىڭ ئۇنىنى ئاڭلىساڭلار ، كېلىپ ، ھۇجۇم قىلىڭلار ، — دەپ بۇيرۇدى . ئەتىسى ئەۋلاد :

— قاراپ بېقىڭلار ، بازگەرلەر كەپتۇمۇ ؟ — دەپ بۇيرۇدى . بىرەيلەن يۈگۈرۈپ كىرىپ :

— كەپتۇ ، — دېدى .

ئەۋلادنىڭ تەختىنى بارگاھنىڭ سىرتىقا ئەپچىقىپ قويدى . ئەۋلاد ئۇمىرالىرى بىلەن چىقىپ ئولتۇردى . خوجا ئۇمرى كېلىپ دار باغلىدى ۋە دارغا چىقىپ ئويۇن كۆرسىتەتتى . ئۇمەر مەئدە كەرەپ دەبۇلنى قانداقتۇر بىر مۇقامدا چالاتتى . خوجا ئۇمرى بولسا باشقا بىر مۇقامدا ئوينايتتى . ئەۋلاد دەبۇلنەۋازنىڭ دارۋازغا مۇۋاپىق چالمايۋاتقىنىنى كۆردى . بۇنى سەزگەن خوجا ئۇمرى دەرھال :

— بۇ دەبۇلنەۋاز تېخى يېڭى ئۆگەنچى ، ياخشى چېلىشنى ئەمدى ئۆگىنىۋاتىدۇ ، — دېدى . ئەۋلاد :

— ئەي ، پەھلىۋان ، ئېتىڭ نېمە ؟ — دەپ سورىدى . خوجا ئۇمرى ئۆزىگە تېخى ئات تېپىپ قويمىغانىدى . شۇنداقتىمۇ دەرھاللا :

— پەھلىۋان جۇستەك دارۋاز ، ئۇ خۇسراۋ گۈرزىۋاز ، ئاۋۇ بولسا بۆكەن دەبۇلنەۋاز ، — دېدى . ئۇمەر مەئدەكەرەپ ئاچچىقىدا دەبۇلنى تاشلىۋەتكۈدەك بولدى . يەنە سەۋرى قىلدى . خوجا ئۇمرى داردىن چۈشتى . لەندىھۇر گۈرزىبازلىق قىلدى . ھەممەيلەن ئويۇنغا قىزىقىپ ئولتۇرغاندا لەندىھور تۇيۇقسىز ئەۋلادنى ئۇرۇپ ئۆلتۈردى . خوجا ئۇمرى سەفىد مەھىرىنى چالدى . ئون مىلك لەشكەر ھەر تەرەپتىن پەيدا بولۇپ ، تەڭلا ھۇجۇم قىلدى . بۇ چاغدا ئۇمەر مەئدەكەرەپ دەبۇلنى تاشلاپ ، خانلىق ئاشخانىغا قاراپ چاپتى . ئۇ ئوتتۇز ئالتە قازان ئاشنى پۈتۈنلەي يەپ بولۇپ ، قازانلارنى يالىدى . ئاخىرى دۈشمەن تەرەپ پۈتۈنلەي ئۆلتۈرۈلدى ، خوجا ئۇمرى مەلىكىنى ئەمىرنىڭ لەشكەرگاھىغا ئېلىپ كەلدى ۋە ئۆزى ئەمىرنىڭ قېشىغا كىردى . ئەمىر بۇ ئىشلارغا شادىمان بولدى . مەلىكە كىرىپ ئەمىرنىڭ يېنىدا ئولتۇردى ۋە ئەمىرگە قاراپ ئۇنى تونۇيالماي ئۇنىڭغا تەتۇر قارىۋالدى . (يۇزنى شۇ ئۆرىگەن سەۋەبتىن مەلىكە ئەمىرنىڭ پىراقىدا ئون سەككىز يىل كۆيدى) ئاندىن «ئەبۇلئالىنىڭ ئۆلگىنى راست

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

ئىكەن» دەپ پەرياد قىلىپ يىغلىدى . خوجا ئۇمرى بىلەن مۇقبىل ھەرقانچە قەسەم قىلسىمۇ ، «بۇ ئەمىر ئەمەس» دەپ ئۇنىماي تۇرۇۋالدى . ۋە ئۆزىنىڭ بېشىغا ، يۈزىگە شاپىلاقلاپ ئۇرۇپ كەتتى . ئەمىرنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ، مۇقبىلغا :

— بۇ ئەقىلسىز چاڭگا باشنى ئاپىرىپ ، كىشىلەرگە قېتىۋەت ! — دەپ بۇيرۇدى . مۇقبىل مەلىكىنى ئېلىپ چىقىۋاتاتتى ، لەندىھۇر ئۇچراپ ، مەلىكىنى تونۇدى ۋە پىلدىن چۈشۈپ ، مەلىكىنى كىشىلەر توپىغا قوشۇۋەتتى . مەلىكە مەدايىنغا كەلگەندە ، ئەۋلادنىڭ كىشىلىرىمۇ يېتىپ كەلگەن ئىكەن ، پادىشاھ ئەۋلادنىڭ ئۆلگىنىدىنمۇ خەۋەر تاپقانىكەن ، مەلىكە :

— ئەي ئاتا ، ئەبۇلئالىنىڭ ئۆلگىنى راست ئىكەن ؛ — دېدى .

— ئەگەر ئەبۇلئالىي ئۆلگەن بولسا ، — دېدى پادىشاھ ، ئەۋلادنى ئۆلتۈرمەس ئىدى ، سەن خاتا تونۇغانسەن .

خوجا ئۇمرى ، لەندىھۇر ، ئۇمرى مەئدە كەرەپلەر ئەمىرنىڭ قېشىغا كىرىپ ، ئەۋلادنى ئۆلتۈرگەنلىكىنى ۋە مەلىكىنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى ۋە :

— ئۇنىڭ لەشكىرىنىمۇ ئۆلتۈردۇق ، — دېدى . ئەمما ، ئەمىر زۇۋان سۈرمەيتتى ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، يىغلاپ ئولتۇراتتى .

بىر كېچىسى ئەمىر بارىگاھنى خالىي قىلدى . باشلىرىنى سەجدىگە قويۇپ خۇداغا مۇناجات قىلدى « . . . ئەي دادىمغا يەتكۈچى كەرەملىك ئاللا ، ئەي بەندىلەرنى پەرۋىش قىلغۇچى رەھىملىك تەڭرىم ، مېنى ئەسلى سۈرىتىمگە كەلتۈرگىن ۋە قابىزۇلئەرۋاھنى ئىبەرگىن ، جېنىمنى قەبز قىلسۇن . مېنىڭ ئەمدى بۇنىڭدىن ئارتۇق تاقىتىم قالمىدى ... » دەپ يىغلىدى . سۈبھى ۋاقتىدا ئەمىرنىڭ كۆزلىرى ئۇيقۇغا كەتتى . ئاسمان ئىشىكلىرى ئېچىلىپ ، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىرشىشە شەربەت ئېلىپ چۈشتى . ئەمىر قوپۇپ ئۇنىڭغا سالام قىلدى . ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سالامنى ئىلىك ئالدى ۋە :

— ئەي ، بالام ، ھېچقىسى يوق ، مېھنەت - مۇشەققەت خۇدايىتائالانىڭ گۆھەرخانىسىدۇر . خۇدايىتائالا گۆھەرنى ئۆزىنىڭ دوستلىرىغا ئاتا قىلىدۇ — دەپ شەربەتنى ئەمىرگە بەردى . ئەمىر شەربەتنى ئىچىپلا ئويغىنىپ كەتتى ، قارىسا چاچلىرى ئۆسۈپ ئۇزىراپ ، بۇدۇر - بۇدۇر بولۇپ كەتكەنىدى . كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇراتتى . ئەمىر قولىنى بېلىگە تىرەپ تۇرۇپ : «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ نەرە تارتتى . تامام لەشكەر ئويغىنىپ بارگاھقا يىغىلدى . خوجا ئۇمرى كىرىپ ، ئەمىرنىڭ ھەزرىتى ئىسھاق پەيغەمبەرنىڭ ياسىنى تارتىۋاتقانلىقىنى كۆردى . خوجا ئۇمرى خۇشال بولۇپ ، ئەمىرنى مۇبارەكلىدى . ئەمىر :

— تەڭرىنىڭ ھەققىدە قەسەم قىلىمەنكى ، مەن جەڭ بىلەن مەدايىننى ئالمىسام ۋە ئۇنى ۋەيران قىلمىسام ، مېھىرنىگارنى ئىككى چېچىدىن تۇتۇپ ، مەپىگە سالمىسام پالۋانلىق ئىگىنلىرى ماڭا ھارام بولسۇن ! — دېدى . ئانمدىن لەندىھۇرنى «مەدايىن شەھىرىنى بۇزۇپ كەل ! » دەپ بۇيرۇدى . لەندىھۇر دەرھال ئاتلاندى .

ئۇ شەھەرگە يېتىپ كېلىپ جەڭ دۇمبىقى ئۇرۇپ ، شەھەرگە ھۇجۇم قىلدى . بۇ ئىش پادىشاھقا خەۋەر بولغاندا ، ئۇ ، خازان بولغان يوپۇرماقتەك تىترىدى ۋە خوجىنى ئالدىغا چاقىرىپ :

— ئەي ، خوجا ، سىزگە مەلۇمكى ، مەندە گۇناھ يوق . نېمە قىلسا بەختەك قىلدى ، — دېدى ۋە بەختەكنىڭ پۇت - قولىنى باغلاپ ئېلىپ چىقتى . لەندىھۇر يېتىپ كېلىۋىدى ، خوجا ئۇنى توستى . لەندىھۇر خوجىنى كۆرۈپ ، ئېتىدىن چۈشتى ۋە خوجا بىلەن

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كۆرۈشتى . خوجا خوجا ئۇمرىنى سوريدى . دەل شۇ چاغدا ئەمىر يېتىپ كەلدى . ئۇ خوجىنى كۆرۈپ ئېتىدىن چۈشۈپ پىيادە بولدى . خوجمۇ ئاتتىن چۈشۈپ ئەمىر بىلەن كۆرۈشتى ۋە ئەمىرگە :

— ئەي ، ئەمىر ، پادىشاهتا گۇناه يوق . نېمە قىلسا ، شۇ ناپاك بەختەك قىلدى ، — دېدى) . ئەمىر بەختەكنى ئۆلۈمگە بۇيرۇدى . خوجا ئۇمرى ئۇنىڭدىن بىر داستىخان ئالتۇن ئېلىپ ئۇنى قويۇپ بەردى . ئەمىر خوجىغا :

— مەن ئۇنى يوقىتىشقا قەسەم ئىچكەن ئىدىم ، — دېدى . خوجا :

— قەسەم هازىرچە تۇرۇپ تۇرسۇن ، — دېدى .

ئەمىر ئۇ يەردىن يېنىپ شادىكام كۆڭۈلۈكىنىڭ بېشىغا قايتىپ كەتتى . كېيىنكى كۈنى شەهەرنىڭ ئۇمىرالىرى ئەمىرنىڭ ئالدىغا چىقتى . ئەمىرلەندىھۇرنى ، ئۇمەر مەئدەكەرەپنى لەشكەرگاهتا قويۇپ ، ئۆزلىرى شەهەرگە كىرىپ پادىشاهنىڭ مۇلازىمىتىدە بولدى . پادىشاه ئەمىر ۋە خوجا ئۇمرى بىلەن كۆرۈشتى . ئەمىر ئۆزىگە خاس ئورۇندا ئولتۇردى . داستىخان سېلىنىپ ئاش تارتىلدى . ئاندىن كېيىن ، بەختەك لەندىھۇر توغرۇلۇق گەپ باشلىدى . پادىشاه بولسا ئەمىرگە قاراپ :

— ئەي بالام ، ئىش نەدىن نەگىچە بولدى؟ سىزگە بۇيرۇغان مۇهىم ئىشنى قانداق قىلدىڭىز؟ — دەپ سورىدى .

— غەنىمەتلەرنى ئېلىپ كەلدىم ، — دېدى ئەمىر ۋە خوجا ئۇمرىنى بۇيرۇدى . خوجا ئۇمرى لەندىھۇرنىڭ قېشىغا بېرىپ :

— ئەي خۇسرەۋ① ، بۇگۈن سىزگە چوڭ خەتەر بارەدىك قىلىدۇ . لېكىن ، مەن تىرىك ئىكەنمەن ، بىر تال مويىڭىزنى كەم قىلغىلى قويمايمەن ، — دېدى .

لەندىھۇر ، خوجا ئۇمرى ئۇمەر مەئدەكەرەپلەر شەهەرگە كىردى . خوجا ئۇمرى بىلەن ئۇمىر مەئدە كەرەپ پادىشاهنىڭ قېشىغا كىردى . «لەندىھۇرمۇ كىرسۇن» دەپ يارلىق بولدى . لەندىھۇر سارايغا ئاۋۋال گۇرزىسىنى كىرگۈزدى . ئاندىن ئۆزى كىردى . بۇ سورۇندا پادىشاه ۋە بارلىق ئۇمىرلار بار ئىدى . ئۇلار قورقىنىدىن هەممىسى خۇددى زەهەر ئىچكەن ئادەمدەك چىراي ىرى ئۆزگىرىپ كەتتى . پادىشاه بەكلا قورقۇپ كەتتى . بەختەك :

— ئەي ، ئەبۇلئالى گۇناهكارنى باغلاپ ئەكەلگەننى كۆرگەن ئىدۇق ، سىز جەڭگە ئېلىپ كىرگەندەك ئەپكەپسىزغۇ؟ — دېدى . ئەمىر :

— مەنلا بار ئىكەنمەن ! ئۇنىڭ قولى باغلاقلىق ، — دەپ ئىشارەت قىلدى . لەندىھۇر گۇرزىسىنى تاشلاپ ، قولىنى باغلاقتا بەردى شۇ هامان ئۇنىڭ قولىنى باغلاشتى .

— ئەي ، هىندىستانلىق ، — دېدى نۇشىرىۋان ، — مېنىڭ يۇرتۇمنى ۋەيران قىلىشقا ، ۋە ماڭا ئولپان تاپشۇرۇشنى مەنئى قىلىشقا نېمە هەددىڭ بار؟

لەندىھۇر جىم تۇردى . بەختەك «جاللات» دېدى . جاللات كەلدى . تەخت ياساپ ، قۇم چاچتى ، لەندىھۇرنى باش - ئاياغ يالىڭاچلاپ ئولتۇرغۇزدى . لەندىھۇر سول پۇتىنى دۇنيادىن يىغىپ ، ئوڭ پۇتىنى ئاخىرەتكە ئۇزاتتى . جاللات قىلىچ تارتتى . خوجا ئۇمرى يالاڭ باش هالدا لەندىھۇرنىڭ يېنىدا ئولتۇردى . يەنە قىرىق كىشى «ئاۋۋال بىزنى ئۆلتۈرۈپ ، ئاندىن لەندىھۇرنى ئۆلتۈر» دەپ يېنىغا تىزىلدى . بەختەك جاللاتقا «تېز بول ، چاپقىن» دەپ ئىشارەت قىلاتتى . ئەمىر بۇنى كۆرۈپ ، چاچراپ ئورنىدىن قوپۇپ چىقىپ كەتتى . ئاندىن خوجا ئۇمرىمۇ

① ئۇنىڭغا قويغان خۇسرەۋ گۇرزىباز دېگەن يالغان ئىسمىنى دېمەكچى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

بۇ سورۇندىن چىقىپ كەتتى . لەندىھۇر يالغۇز قالدى . جاللات شەمشىرىنى كۆتۈرۈشىگە قەسىرنىڭ ئىشكىدىن مېھرىنىگارنىڭ ئىنىلىرى ۋە ئۆي قىزلىرى چىقىپ ، جاللاتقا ئېسىلىپ ئۇنى ئۇرۇپ ، لەندىھۇرنى ھەرەمگە ئەكىرىپ كەتتى . بەختەك مەلىكىنىڭ ئۇستىدىن شىكايەت قىلدى . پادىشاھ ھەرەمگە كىرىۋىدى ، مەلىكە يىغلاپ تۇرۇپ دېدى :

— ئەي ، ئاتا ، مېنىڭ ئەبۇلئالىنىڭ يېنىدىن چىقىپ كەلگەن شۇ شەرمەندىلىكلىرىم يەتمەسمۇ ؟ بۇ مېنىڭ قۇلۇم ، ئۇنى نېمىشقا ئۆلۈمگە بۇيرۇيسىز ؟

زەررىنە گىپىسۇ :

— ئەي ئاتەشپەرەس قۇش ، ئەبۇلئالىي كۈيئوغلۇڭ بولسا ، لەندىھۇر ئۇنىڭ قۇلىدۇر ، مۇبادا ساڭا ئىككى دۇشمەن پەيدا بولسا ، بىرىگە ئەبۇلئالىنى ، بىرىگە لەندىھۇرنى بۇيرۇماس - سەن ؟ — دېدى . پادىشاھ بۇ گەپكە قايىل بولدى . لەندىھۇرنىڭ گۇناھىدىن ئۆتتى . لەندىھۇرغا خۇسرەۋانە سەرۇپاي كىيگۈزۈپ ، ئەمىرنىڭ قېشىغا ئەۋەتتى . لەندىھۇر پىلغا مىنىپ ، گۈرزىنى ئۆشىنىسىگە سالدى ۋە بازارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتتى . ئۇنى كىم كۆرسە ھەيران بولۇپ قارايتتى . لەندىھۇر ئەمىرنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلدى . ئەمىر باشلىق ھەممەيلەن خۇشال بولۇشتى .

پەسلى داستان ، بەختەكنىڭ نۇشىرىۋانغا «مېھرىنىگار ئۆلدى» دەك دەپ ھىيلە ئۆگەتكىنى

بىر كۈنى توينىڭ مەسلىھەتىنى قىلىشىپ قالدى . ئۇمىرالار بەختەكنىڭ قېشىغا كېلىپ يىغلىشىپ :

— جەمىشتنىڭ زامانىدىن تاكى بۇ زامانغىچە ئەرەبكە قىز بەرگەن يېرىمىز يوق . سىز بىر ئامالىنى قىلىڭ ، بۇ توي بىر تەرەپ بولسۇن . بىزنى شەرمەندە رەسۋا قىلماڭ ، — دېيىشتى .

بەختەك پادىشاھنىڭ قېشىغا كىرىپ :

— ئەي ، شەھرىيار ، قىزىڭىزنى ئەرەبكە بېرىشكە ئۇمىرالار نارازىكەن ، — دېدى .

پادىشاھمۇ :

— مەنمۇ رازى ئەمەس ، لېكىن ، نېمە چارە؟ — دېدى . بەختەك :

— مەن ، مەلىكە ئەبۇلئالىغا بىر تاج ئەتتۇرۇپتۇ ، دەپ ئاڭلىدىم . بىر لەئلىگە كەلگەندە مۇڭاپىقىنى تاپالماي توختاپ قاپتۇمىش ، سىز «بۇ نەرسە بەختەكتە بار» دەپ ، مېنىڭ قېشىمغا ئەۋەتىڭ . مەلىكىنى مەن يوشۇرۇپ قويايي ، سىز ئەتىسى تەختكە چىقىپ ئولتۇرغاندا سىزنى ھەرەمگە چاقىرسۇن . يېنىپ چىقىپ ، تەختتە يىغلاپ ئولتۇرۇڭ . مەن سىزدىن ئەھۋال سورىسام سىز «مەلىكە ئاغرىپ قاپتۇ» دەڭ . توققۇز كۈنگىچە موشۇ ھالدا بولسۇن ، ئۇنىنچى كېچىسى يىغلىشايلى . ئەبۇلئالى ئۇنىڭغا ئاشىق ، ئۇ ئىختىيارسىز مەلىكىنىڭ ماتىمىغا كېلىدۇ . كېچە قاراڭغۇلۇقىدا بازارغا ئادەم قويايلى . ئەبۇلئالى كېلىشى ھامان ئۇنىڭغا ئوق ، ياكى شەمشەر ئۇرسۇن ، ئەبۇلئالىنى ئۆلتۇرسەكلا بۇ ئىشتىن قۇتۇلىمىز ، — دېدى .

پادىشاھ مەلىكىنى چاقىرتىپ ، لەئلى ئۇچۇن بەختەكنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتتى . بەختەك مەلىكىنى قامال قىلىۋالدى . ئەتىسى بەختەك ئەمىرنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭ قېشىدا مەلىكىنىڭ ئاغرىقلىقىنى ئىزھار قىلدى . ئەمىرنىڭ كۆڭلى پاراكەندە بولدى . توققۇز كۈنگىچە مەلىكە ھەققىدە ھەر خىل سۆزلەر بولۇندى . شادكام دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا بىر شەمشاد دەرىخى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بار ئىدى . ئوننىچى كېچىسى ئەمىر كېلىپ ياغاچچىلارنىڭ بۇ دەرەخنى يىقىتىپ تاختاي تىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئەمىر ئۇلاردىن سورىۋىدى ، ئۇلار «پادىشاھنىڭ قىزىغا ساندۇق ئېتىمىز» دېيىشتى . ئەمىر يىغلاپ ، ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئۇرغىنىچە قايتىپ كەلدى . ئون يېرىمى چاغ ئىدى . شەھەردىن قېيا ـ چېيا ئاڭلاندى . خوجا ئۇمرى سىيەھقىيتاسىنى يوشۇرۇپ قويغان ئىدى . ئەمىر ئامالسىز پىيادە يولغا چىقتى . لەندىھۇر ئەمىرنى توستى ، ئەمىر ئۇنى چۆرۈپ تاشلىدى . لەندىھۇر قىرىق قەدەم يەرگە بېرىپ چۈشۈپ ، لىپكى يېرىلىپ قان ئاقتى . خوجا ئۇمرى ئەمىرگە بىر ياغلىق بەردى ، ئەمىر ياغلىقتا يۈزىنى سۈرتۈپلا بىھوش بولۇپ يىقىلدى . ئاندىن ئۇنى بارگاققا قايتۇرۇپ كەلدى .

كاپىرلار قاراڭغۇدا تۇرۇشاتتى . ئۇلار كەلگەنلا ئادەمنى ئەبۇلئالى ئوخشايدۇ ، دەپ ئۆلتۈردى . ئەما ئەمىر كەلمىدى . خوجا ئۇمرى ئۆزىنى سەرۇىن خانىمنىڭ سۈرىتىدە ياساپ ئەھۋال ئۇققىلى كەلدى . چۈنكى پادىشاھ سەرۇىننى بەدەخشانغا تويغا ئەۋەتكەنىدى ، خوجا ئۇمرى شۇنىڭ سۈرىتىدە ياسىنىپ ، پادىشاھنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى . ۋە بېشىنى تاشقا ئۇرۇپ تازا يىغلاشقا باشلىدى . پادىشاھ بەختەككە :

ـــ بۇ قىز مەلىكىنى بويىندا كۆتۈرۈپ چوڭ قىلغانىدى . ئۇ بىزنىڭ ھېيلىمىزدىن خەۋەرسىز ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالمىسۇن يەنە ، ـــ دېدى . بەختەك كېلىپ :

ـــ مەلىكە تىرىك ، ئۇ ئۆلگىنى يوق ، بولدى يىغلىما ئۆزۈڭنى بىھۇدە ئۆلتۈرمە ، ـــ دېدى . خوجا ئۇمرى ئۇنىمىدى . بەختەك ئۇنى ئۆيگە ئەكېلىپ :

ـــ ئەي ، سەرۇىن ، مەلىكە تائام يېگىلى ئۇنمايۋاتىدۇ . كىم تاماق يېگۈزسە بىر تاۋاق تەڭگە بېرىمەن ، ـــ دېدى . «سەرۇىن» مەن يېدۇرەي ، دەپ مەلىكىنىڭ قېشىغا كىردى ۋە قولىنى مەلىكىنىڭ كۆزىگە قويدى . مەلىكە ئۇنىڭ خوجا ئۇمرى ئىكەنلىكىنى بىلدى . خوجا ئۇمرى مەلىكىگە تائام يېدۇرۇپ ، بىر تاۋاق تەڭگىنى ئېلىپ لەشكەرگاھقا كەلدى . ئەمىرنى ھوشىغا كەلتۈرۈپ ، ئۇنىڭغا ۋەقەنى ئېيتىپ بەردى . ئەمىر ئىشەنمىدى ، خوجا ئۇمرى :

ـــ سەل ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ ، كېچە بولغاندا ساندۇقنى قېشىڭىزغا ئېلىپ كېلەي ، ـــ دېدى . ئەمىر ماقۇل بولدى . كاپىرلار «ئۆلۈك» نى ئاپىرىپ ، قۇبادىنىڭ گۆرخانىسىغا قويدى ۋە قارۇن دېۋە بەندىنى قىرىق كىشى بىلەن ساقچىلىققا قويدى . خوجا ئۇمرى بىر قازان پولۇ ئېتىپ ئۇنىڭغا دورا بىھوش قاتتى . ئۆزى سەرۇىن خادىمنىڭ سۈرىتىدە ياسىنىپ ئاشنى ئېلىپ كەلدى . كاپىرلار پولۇنى يەپ ھەممىسى بىھوش بولدى . خوجا ئۇمرى ساندۇقنى ئېچىپ كۆرۈپ ، ئاندىن ئەمىرنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى . ئەمىر ئۇنىڭدا بىر قېرى دېھقاننىڭ يانقانلىقىنى كۆردى . ئۇ دېھقان ھېلىقى شەمشاد دەرىخىنىڭ تۈۋىدە ئولتۇراتتى ، شۇنى ئۆلتۈرۈپ ، ساندۇققا سېلىپ كۆمگەن ئىكەن . ئەمىر :

ـــ بۇ ، پالان دېھقاننىڭ جەسىدى ئەمەسمۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى . خوجا ئۇمرى :

ـــ بۇ سىزنىڭ مەھبۇبىڭىز ئەمەسمۇ ؟ لەندىھۇرنى شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلتۈرگە بۇيرۇدىڭىز ، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزىڭىزمۇ ئۆلتۈرگە بارغىلى تاس قالدىڭىز ، ـــ دېدى . ئەمىر دەرغەزەپ بولۇپ ، جەڭ دۇمبىقى چالدۇردى . پادىشاھ خەۋەر تېپىپ ، خوجىغا يالۋۇرۇپ ، بەختەكنى باغلاتقۇزۇپ ، يەنە ئەمىرنىڭ ئالدىغا ئەۋەتتى ، ئۇلار :

ـــ پادىشاھتا گۇناھ يوق ، ھەممە ئىشنى موشۇ ناپاك قىلدى ، ـــ دېيىشتى . ئەمىر بەختەكنى ئۆلتۈرگە بۇيرۇدى . بەختەك خوجا ئۇمەرگە خۇن باھا بېرىۋىدى ، ئۇ بەختەكنى يەنە قويۇپ بەردى . ئەمىر شەھەرگە كىرىپ كەتتى .

پادىشاھنىڭ ئادەملىرى يەنە بەختەكنىڭ قېشىغا كېلىپ «بىر ئامال قىلىڭ ، بۇ توي

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

:

بولمىسۇن» دەيىشتى. بەختەك ماقۇل بولۇپ، بىر قەلەندەرنى تېپىپ ئۇنىڭغا:
— ئەتە پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ تىلەمچىلىك قىل، — دېدى.
قەلەندەر كىرىپ تىلەمچىلىك قىلدى. پادىشاھ مىڭ دىنار بېرىشنى بۇيرۇدى. بەختەك:
— ئەي، شاھىم، خەزىنىدە بىر پۇلمۇ قالمىدى، سارايىنىڭ دېرىزىلىرىگە ئەينەك سالدۇرىدىغان ئىشمۇ چالا قالدى. مىڭ دىنارنى نەدىن تاپاي؟ — دېدى ۋە:
— يەتتە يىل بولدى، يەتتە شەھەرنىڭ يەتتە يىللىق خىراجى كەلمىدى. شۇڭا ھازىر ئىقتىسادىمىز قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى. زىمىستان كىرىپ كېلىۋاتىدۇ. ھېچقايسى پادىشاھ بۇنداق سوغۇقتا توي قىلمايدۇ. ئەمرىنى توي تەرەددۇتىدىن توختاتسىلا، تويىنى ئەتىيازدا قىلايلى. چوكان يېشىلسە، چېچەك ئېچىلسا، يەتتە شەھەردىنمۇ مال ئېلىپ كەلسە، شۇ چاغدا پاراغەتتە توي قىلساق، ياخشى ئەمەسمۇ، — دېدى. پادىشاھ ئەمرىگە قايتىدى. ئەمىر ئورنىدىن قوپتى ۋە تويىنى ئەتىيازغا قويدى.
— بىر كىشى بېرىپ مال ئېلىپ كەلسۇن، — دېدى نۇشىرىۋان، ھېچكىم قوبۇل قىلمىدى. ئەمىر ئورنىدىن تۇرۇپ:
— بىر كىشى مەن بىلەن ھەمراھ بولۇپ بارسۇن، — دېدى. قارۇن دېگەن بەند:
— مەن باراي، لېكىن بىر شەرتىم بار، مەن يەتتە قېتىم گۇناھ سادىر قىلمىغۇچە مېنى ئۆلتۈرمىسۇن، — دېدى. ئەمىر قوبۇل قىلدى. تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن يولغا راۋان بولۇشتى.

پەسلى داستان، ئەمىرنىڭ يەتتە تاقى ئىسكەندەرىيگە بارغانلىقى

يولغا چىقىش ئالدىدا بەختەك قارۇننى بىر چەتكە چاقىرىپ ئۇنىڭغا بىر ئاز زەھەر بەردى ۋە يەتتە شەھەرگە خەت يېزىپ ئۇنىمۇ تۇتقۇزدى. ئاندىن:
— قانداق قىلساڭ قىل، سەن بۇنىڭغا زەھەر بېرەمسەن، ياكى جەڭ قىلامسەن، ئىختىيار ئۆزۈڭدە، ئىشقىلىپ يىگىت ئۆلسۇن، — دېدى.
ئەمرىمۇ بىرنامە يېزىپ خوجا ئۇمرىگە بەردى ۋە:
— بۇ خەتنى مەككىگە بېرىپ، دادامغا بېرگىن. مېنىڭ ھالىم دادامغا مەلۇم بولسۇن، — دېدى.
— مېنىڭ مۇشۇنداق چاغدا سىزدىن ئايرىلىشىم مۇڭاپىق ئەمەسمكىن دەيمەن، — دېدى ئۇمرى.
— خۇداغا تەۋەككۈل قىلدىم، — دېدى ئەمىر، — سەن ھازىرلا مەككىگە بار، مېنى يۇناندىن تاپقىن.
خوجا ئۇمرى ماڭدى. ئەمرىمۇ قارۇن بىلەن يولغا چىقتى. ئۇلار مېڭىپ ئىككى يولنىڭ ئاغزىغا يەتتى.
— قايسى يولدىن ماڭىمىز؟ — دەپ سورىدى ئەمىر قارۇندىن.
— ھەر ئىككىلا يول يۇنانغا بارىدۇ، — دېدى قارۇن، — سول تەرەپتىكىسى ياخشى يولدۇر، ئەمما ئۇچ كۈنلۈك چۆلى بار، ئۇچ كۈندىن كېيىن كەنتكە، سۇ بار يەرگە چىققىلى بولىدۇ. ئوڭ تەرەپتىكى يولنىڭ چۆلى يوق. ئەمما ئوت، ئوتۇنسىز تاشلىقدۇر. ئاتلار جاپا تارتىدۇ، — دېدى. ئەمىر:
— سۇ ئېلىۋېلىپ موشۇ يول بىلەن ماڭايلى، ئۇچ كۈنلۈك چۆل ئاسانراقكەن، —

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

دەپ بۇيرىدى . خىزمەتكارلار ئۇچ كۈنلۈك سۇ ئالدى .
قارۇننىڭ ئون مىڭ كىشىسى بار ئىدى . يىگىرمە كۈنلۈك سۇ ئېلىشقا بۇيرۇدى . ئۇلار ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز ماڭدى . قۇمدىن باشقا نەرسە كۆرۈنمەيتتى . ئەمىر :
ـــ ئۇچ كۈن ماڭدۇق ، چۆلدىن قاچان چىقارمىز ؟ ـــ دېدى . قارۇن :
ـــ يېقىنلىشىپ قالدۇق ، ـــ دېدى .
ئەلقىسسە : ئۇلار شۇ ئىسكەتتە ئون كۈن ماڭدى . بۇ قۇملۇقتا كىلەدىن باشقا نەرسە ئۇچرىمايتتى . ئەمىر ئارقىسىغا قارىدى . ھەممە لەشكەر تەشنالىقتىن جان تالىشۇاتاتتى . سەككىز مىڭ كىشى تەشنالىقتا چۆلدەرەپ ئۆلدى ئات ـ ئۇلاقلىرىمۇ ئۆلدى . ئەمىر قارۇننى چاقىرتىپ :
ـــ ئەي قارۇن ، سەن ماڭا نېمە قىلىۋاتىسەن ؟ ـــ دەپ سورىدى .
ـــ يولنى خاتا مېڭىپتىمىز ، ـــ دېدى قارۇن ، ـــ ئەسلى يەنە بىر يول ياخشى يول ئىكەندۇق . ماڭا بىر گۇناھ يېزىلسۇن ، ـــ دېدى . قارۇنغا بىر گۇناھ يازدى .
ـــ سېنىڭ لەشكىرىڭ ماڭا بىر چۆگۈن ، يا ، بىر قاچا سۇ بەرسۇن ، ئاغزىمنى ھۆل قىلىۋالاي ، ـــ دېدى ئەمىر قارۇنغا ، قارۇن يەنە ھىيلىسىنى ئىشقا سېلىشنى ئويلىدى . خوجا ئۇمرى بولسا مەككە يولىدا يىقىلىپ قالدى . يېنىدا ھەزرىتى خىزىر پەيدا بولدى . ئۇ خوجا ئۇمرىغا بىر ئاپتاۋا سۇ بېرىپ :
ـــ قارۇن ئەمرىنى چۆلگە سالدى . ئەمدى زەھەر بېرىشنى ئويلاۋاتىدۇ ، ـــ دېدى ۋە خوجا ئۇمرىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ، پۇتىنى پۇتىغا قويۇپ ، يۇرۇپ كەتتى .
قارۇن جامغا سۇ ئېلىپ ، بىر يېرىم مىسقال زەھەر سېلىپ ، ئەمرىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى ۋە ئەمرگە بېرىپ ئۇنىڭ ئىچىشىنى كۈتتى . ئەمىر لەندىھۇرنىڭ ئۇسساپ ھالىدىن كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ دېدىكى :
ـــ مەن بۇ جاپالارنى ئاشقىلىقتىن تارتىۋاتىمەن . لەندىھۇر بولسا مېنىڭ ئۈچۈن تارتىۋاتىدۇ ، ـــ دەپ ، سۇنى لەندىھۇرغا بەردى . لەندىھۇر ئۇمىر مەئدەكەرەپكە بەردى .
ئەلقىسسە : سۇ پۈتۈن بارگاھنى ئايلىنىپ ، ئاخىرىدا يەنە ئەمرىنىڭ قولىغا كەلدى . ئۇ ، جامنى لېۋىگە قويۇشىغا قۇلىقىغا «ئەي ، ئەبۇلئالى ھىندىستاننى ئۇنۇتتۇڭمۇ ؟ » دېگەن سادا كەلدى . ئەمىر جامنى لېۋىدىن تارتىپ :
ـــ بۇ نېمە ئاۋاز ؟ ـــ دېدى . قارۇن :
ـــ چۆل ئەمەسمۇ ؟ يا بىر ئەكس سادا ، يا جىن بولسا كېرەك ، ـــ دېدى .
ئەمىر جامنى يەنە لېۋىگە ئاپاردى . يەنە : «ئەي ، ئەبۇلئالى ، زەھەر ئىچىۋاتىسەن ! » دېگەن ئاۋاز كەلدى . ئەمىر جامنى لېۋىدىن تارتتى . ئۇچىنچى قېتىمدا خوجا ئۇمرى يېتىپ كېلىپ سورىدى :
ـــ بۇ سۇنى سىزگە كىم بەردى ؟
ئەمىر قارۇننى ئىشارەت قىلدى . خوجا ئۇمرى سۇنى قارۇنغا بېرىپ :
ـــ ئاۋۋال ئۆزۈڭ ئىچ ، ـــ دېدى . قارۇن ئىچكىلى ئۇنىمىدى .
ـــ ئەي نابىكار ! ـــ ئۇمرى ، ـــ ئەمرىنى ئاۋۋال چۆلگە سالدىڭ ، ئەمدى زەھەر بېرىپسەن .
قارۇننىڭ قولىدىكى جام گىلەمگە چۈشتى . گىلەم كۆيدى . قارۇن :
ـــ ئەي ئەمىر ، بىر خىزمەتكارىمنى ئۇرۇۋېدىم . ئۇ مېنى ئىچسۇن ، دەپ مېنىڭ قەستىمدە زەھەر ساپتۇ ، ـــ دەپ بىر خىزمەتكارىنى بىھۇدە ئۆلتۈردى . قارۇنغا ئىككى گۇناھ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

يېزىلدى . ھەزرىتى خىزىر خوجا ئۇمرىگە بەرگەن ئاپتوۋىدىكى سۇنى ئەكېلىپ ئەمىرگە بەردى . ئەمىر ۋە بارلىق ەشكەر ، ئات ئۇلاغلار ھەممىسى سۇنى ئىچتى . سۇ ئازراقمۇ كېمەيمىدى . ھەممەيلەن سۇغا قاندى . قارۇن «ئەمدى بۇلار بىلەن بىللە بولۇش ماڭا قىيىن ئوخشايدۇ . چۈنكى ، بۇ يەرگە خوجا ئۇمرى كەلدى» دەپ ئويلاپ ئەندىشىگە چۈشتى . قارۇن تۈن يېرىمىدا ھەزرىتى ئەمىرنىڭ لەشكىرىگە شەبخۇن ئۇرۇپ ، تۆت مىڭ كىشىنى ئۆلتۈرۈپ ، ئۆزى قاچتى . ئەمىر ئۇنىڭغا تۆت گۇناھ يازدى . لەشكەر بۇ يەردىن مېڭىپ يولغا چىقتى ، ئون كۈندىن كېيىن چۆلدىن چىقتى . لەشكەرنىڭ بىرىنچىسى ئۇمەر مەئدەكەرەپ ئىدى . ئۇلار بىر قوغۇنلۇققا چىقتى . قوغۇنلار سارغىيىپ پىشقان ئىكەن . ئۇمەر مەئدەكەرەپ «قوغۇنغا مەن تويمىغىچە ، باشقىلار يېمىسۇن» دەپ ھۆكۈم قىلدى . ئۇ قوغۇندىن يەتتىنى يېگەنىدى ، قورسىقى ئاغرىشقا باشلىدى . ھەزرىتى ئەمىر يېتىپ كەلدى . ئۇمەر مەئدەكەرەپ قورسىقى ئاغرىۋاتقانلىقىنى ئەمىرگە ئېيتتى . ئەمىر «ھېچكىم قوغۇن يېمىسۇن» دەپ ئەمىر قىلدى . بۇ چاغدا تاغنىڭ بېشىدىن بىر ئاۋاز كەلدى . خوجا ئۇمرى باردى . قارىسا بىر ئادەم باغلاقلىق تۇراتتى . ئۇنى ئەمىرنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى . ئەمىر ئۇنىڭدىن گەپ سورىۋىدى ، ئۇ :

— ئەي يىگىت ، مىڭ جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ، بۇ قوغۇننى مەن تېرىغانىدىم . سىلەردىن ئىلگىرى بىر توپ لەشكەر كېلىپ ، سارغايغانلىرىنى ئۈزدى ۋە قۇدۇققا يەتتە مىسقال زەھەر سېلىپ ، قوغۇنلارنى سۇغا چىلاپ قويدى . — دېدى .

ئەمىر قوغۇن پىلەزلىرىنىڭ ھەممىسىنى يۇلۇشقا بۇيرۇدى . پىلەزلەرنى يۇلۇپ قۇدۇققا سالدى ۋە قۇدۇقنى تىندۇرۇۋەتتى . ئۇمەر مەئدەكەرەپكە زەھەر قايتۇرىدىغان دورا بەردى ، ئاندىن قوغۇنچىغا ئىنئام بەردى . ئۇلار يولغا چىقىپ يەنە بىر مۇرغىزارلىققا چۈشتى .

قارۇن يۇنانغا يېتىپ كەلدى . فەرىدۇن شاھ ئالدىغا چىقىپ ، ئۇنى شەھەرگە ئېلىپ كىردى . ئۇ . فەرىدۇن شاھقا بىر پارچە نامە بىلەن بىر يېرىم مىسقال زەھەرنى بەردى . خەتتە :

«مەن نۇشىرىۋان ئادىلدۇرمەن . بۇ ئەرەب بەچچىنى ئەۋەتىشتىكى غەرىزىم ئالتۇندا ئەمەس ، بەلكى ئۇنى يا جەڭ بىلەن ، ياكى زەھەر بىلەن بولسۇن ، ئۆلتۈرۈش . ئەگەر سەن ئۇنى ئۆلتۈرسەڭ ، قىزىمنى ساڭا بېرىمەن» دەپ يېزىلغانىدى . قارۇن شۇ مەجلىستە ئولتۇرغاندا ، ئەمىر خوجا ئۇمرىنى خەۋەر ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى . خوجا ئۇمرى مېڭىپ ، بىر كەنتكە يەتتى . بۇ يەردە بىر مەردى كالان قوش ھەيدەپ يۈرەتتى . ئەمما ، ھەيدىيەلمەيتتى . خوجا ئۇمرى :

— ئەي بوۋا ، ئۆمرىڭىز دېھىقانچىلىق بىلەن ئۆتۈپتۇ . لېكىن قوش ھەيدىيەلمەيدىكەنسىزغۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— ئەسلىدە مەن زەرگەر ئۇستا ئىدىم ، — دېدى بوۋاي ، — مېنى ئۇستا زىرەك زەرگەر ، دەپ ئاتىشاتتى . مەن بىر گۇناھ ئۆتكۈزگەنىدىم . مۇشۇ دېھقانچىلىق بىلەن گۇناھىم ساقىت بولسۇن دەپ مۇشۇ ئىشنى قىلىۋاتىمەن ، — دېدى . خوجا ئۇمرى ئاشۇ ئۇستىنىڭ سۈرىتىدە ياساندى . بۇ ئۇستىنى فەرىدۇن شاھ «ئاتام» دەپ ئاتايتتى . خوجا ئۇمرى يۇنانغا بېرىپ ، پادىشاھنىڭ ئىشىكىگە كەلدى . پادىشاھ ئۇنى چاقىرىپ يۇقىرىغا ئولتۇرغۇزدى . دەل شۇ چاغدا ياساۋۇل كىرىپ :

— تاج بۇيرۇتۇپتىكەنلا ، ئۇستىلار ئېلىپ كەپتۇ ، — دەپ خەۋەر قىلدى ، پادىشاھ دەرھال ئېلىپ كىرىشنى بۇيرۇدى . تاجنى ئېلىپ كىردى . پادىشاھ تاجنى ئۇستا زىرەكنىڭ ئالدىغا قويدى . باشقا ئۇستىلارمۇ ئۇستا زىرەك بىلەن بىللە تاجغا سەپسالدى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توري

ـــ ئەي ئۇستا زىرەك ، ـــ دېدى شاھ ، ـــ شاگىرتلىرىڭىز تاجنى قانداقراق ئېتىپتۇ ؟
خوجا ئۇمرى تاجغا زەن سېلىپ قارىدى . بۇ تاجغا 99 دانە گۆھەر ئورنىتىلغان بولۇپ ، بىر دانە ئالىي دەرىجىلىك مەرۋايىتنى ھەممىسىدىن ئۇستۇنكە قاداپتۇ . بۇ مەرۋايىتنىڭ چوڭلۇقى توخۇ تۇخۇمىچىلىك بار ئىدى .
ـــ بىر خاتالىق يۈز بېرىپتۇ ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرى .
ـــ قانداق ؟
ـــ ئۇستىلار بۇ مەرۋايىتنى ھەممىسىدىن ئوبدان دەپ بىلىپ ئەڭ يۇقىرىغا قاداپتۇ . قارىماققا تۈزۈكتەك تۇرىدۇ ، ئەمەلىيەتتە بۇ مەرۋايىت كاۋاك ئىكەن . ئىچىدە بىر تال يېشىل قۇرتمۇ بار ، ـــ دېدى . ۋە مەرۋايىتنى سۇندۇردى ، دېگەندەك ، مەرۋايىتنىڭ ئىچىدىن قۇرت چىقتى . فەرىدۇن شاھ جاۋاھىر ساندۇقنى ئېلىپ چىقىشقا بۇيرۇدى . پادىشاھ ساندۇقنى ئېچىپ :
ـــ بۇ جاۋاھىرلارنى كۆرۈپ بېقىڭ ، قايسىسى ئوبدان ، قايسىسى ناچارلىقىنى بۇ شاگىرتلىرىڭىزمۇ ئۆگىنىۋالسۇن ، ـــ دېدى خوجا ئۇمرىگە . خوجا ئۇمرى تاجنى ساندۇقنىڭ ئۈستىدە قويدى ۋە :
ـــ بۇ قاراڭغۇدا كۆزۈم ئانچە ياخشى پەرق قىلالمايدۇ ، ـــ دەپ تالاغا ئېلىپ چىقتى . ئىككى ياساۋۇلمۇ خوجا ئۇمرى بىلەن بىللە چىققانىدى . ئەمما ئۇمرى «بۇ يەردە كۆرەي ، ئاۋۇ يەردە كۆرەي ، مۇنۇ ياخشىكەن ، ماۋۇ ناچار ئىكەن» دېگىنىچە مېڭىۋېرىپ كۆزدىن يوقاتتى . ياساۋۇللار بارگاھقا يېغلاپ كىرىپ «ئۇستا زىرەك ساندۇقنى ئېلىپ كەتتى» دېيىشتى . قارۇن :
ـــ دېمەك ئۇ ، ئەبۇلئالىنىڭ ئوغلى ئىكەن-دە ، ـــ دېدى . بۇ يەردە بۆكە باھادىر دەپ بىر پەھلىۋان بار ئىدى . ئۇ ئورنىدىن تۇردى .
ـــ ھەي قالتاق ، ـــ دېدى قارۇن ئۇنىڭغا ، ـــ بارما ، ئۇ سېنى رەسۋا قىلىدۇ . بۆكە باھادىر ، ئۇنىماي ، خوجا ئۇمرىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى . خوجا ئۇمرى پالاقمان بىلەن ئۇرۇپ ئۇنى يىقىتىپ ، قورال - جابدۇقىنى تارتىۋالدى ۋە ئۆزىنى يالىڭاچلاپ توڭغۇز-دەك ياساپ ، قول - پۇتىغا زەنجىر باغلىدى . ئاندىن ئۆزى قولىغا ساز ئېلىپ ، توڭغۇز ئويناتقىنىچە فەرىدۇن شاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ كەلدى : «توڭغۇز» پادىشاھنىڭ ئايىقىغا يىقىلدى . خوجا ئۇمرى يەنە ئۇنى قاتتىق ساۋاپ ئەپچىقىپ كوچىغا تاشلىدى . تونۇش - بىلىشلىرى باھادىرنى ئورنىدىن يۆلەپ تۇرغۇزۇپ ، ئۆيگە ئەكېلىپ ياتقۇزدى . خوجا ئۇمرى ھاجى توقان سوپىنىڭ سىياقىدا ياسىنىپ كېلىپ بۆكە باھادىرنى داۋالايمەن ، دەپ ئۇنى ھاممامغا ئەكىردى . ئۇ يەردە داپ ، ناغرا سۇنايلارنى چالدۇرۇپ ، ھاممامدا چاھار مىخقا ئولتۇرغۇزدى . باھادىر ئازابقا چىدىماي قىقاس - سۇرەن سېلىپ كەتتى . بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان نۆكەرلەر :
ـــ ئەي ھاجىم ، پەھلىۋان نېمە دەۋاتىدۇ ؟ ـــ دەپ سوراشتى .
خوجا ئۇمرى :
ـــ راسا چېلىڭلار ، يىرتىلىپ كەتسە باشقىدىن ياساتتۇرۇپ بېرىمەن ، دەيدۇ ، ـــ دېدى . شۇ غوۋغا ئىچىدە باھادىرنىڭ جېنى چىقتى . خوجا ئۇمرى ئۇنى ھاممامنىڭ تېمىغا ئېسىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . باھادىرنىڭ شاگىرتلىرى كۆرۈپ ، پادىشاھقا ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى . قارۇن : «ئۇ ، خوجا ئۇمرى ئىكەن ، ئەمدى بۇ يەردە تۇرسام بولمىغىدەك» دەپ ئويلاپ ئىسكەندىرىيىگە قاراپ يولغا چىقتى .

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

خوجا ئۇمرى ئەمىرنىڭ قېشىغا كېلىپ ، ئەپكەلگەن ساندۇقنى خەزىنىگە قويدى . ئەمىر تاجنى كۆرۈپ ياقتۇرۇپ قالدى ، ئەمما بېشىغا چوڭ كەلدى . لەندىھۇرنىڭ بېشىغا دەل كەلدى . ئاخىرى تاجنى لەندىھۇرغا بېرىپ ، ئۇنى «تاجىدار» ئاتاشتى . خوجا ئۇمرى ھەممىنى ھېكايە قىلىپ «مەلىكە ئادىل قارۇندىن سىزنى ئۆلتۈرۈشنى تەلەپ قىلغان ئىكەن» دېدى . ئەمىر : — بۇ ، مەلىكە ئادىلنىڭ ئىشى ئەمەس ، بەلكى ، بەختەكنىڭ ئىشى ، — دېدى ۋە يولىغا راۋان بولدى . فەرىدۇن شاھ ئەمىرنىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ ، ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى . ۋە ئەمىرنى دەريا بويىغا چۈشۈرۈپ ئارام ئالدۇرغاندىن كېيىن ، شەھەرگە ئېلىپ كىرىپ ، زىياپەت بەردى .

فەرىدۇن شاھنىڭ بىر قىزى بار ئىدى . مېھرىنىگاردىن قالسا ، ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغان گۈزەل يوق ئىدى . ئۇنى مەريەم ناھىد دەپ ئاتايتتى . ئۇ ، راۋاق ئۇستىدە تۇرۇپ ئەمىرنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قالدى . ئەمىر زىياپەتتىن كېيىن لەشكەرگاھقا كەتتى . بۇ قىز ئەمىرنى كۆرۈشكە شۇنچىلىك ئىنتىزار بولدىكى ، چىدىيالماي كېچىدە ئەمىرنىڭ بارگاھىغا كېلىپ ، ئۇنىڭ قوينىغا كىردى . ئەمىر ئويغىنىپ كېتىپ ئۇ قىزدىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى ۋە سورىدى :

— كىم سىز ؟

— فەرىدۇن شاھنىڭ قىزىمەن .

— مەن سىزنى قوبۇل قىلسامۇ قىلاي ، دېدى ئەمىر ، — ئەمما ، بىرنەچچە كۈن سەۋر قىلىڭ ، ئاۋۋال مېھرىنىگارنى ئالاي . ئاندىن كېيىن سىزنى ئەمىرىمگە ئالاي ، — دېدى . قىز يىغلاپ ، قايتىپ كەتتى . ئىككىنچى كېچىسى يەنە ئەمىرنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا دەردىنى ئېيتتى . ئەمىر قوبۇل قىلمىدى ، قىز چىقىپ كەتتى . لېكىن شۇ زامان ئەمىر بالاغەتكە يېتىپ ، ئېھتىلام بولۇپ قالدى . ئەمىر ئۆزىنى پاك قىلىشقا ھېچ نەرسە تاپالماي ، قول ياغلىقىدا ئېرتىپ ياغلىقنى يېنىدا قويدى . ۋە خوجا ئۇمرىنى چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا بولغان ئىشنى دېدى . خوجا ئۇمرى بېشىدىن تاجنى ئېلىۋېتىپ ، ئەمىر بىلەن بىللە سەررايقا باردى . شۇ ئارىدا مەريەم ناھىد كېلىپ ئەمىرنى ئىزدەپ تاپالماي ، ئۇنىڭ ئورنىغا كىرىپ يېتىپ ئۇخلاپ قالدى . كۆزى ئويقۇغا بېرىشقا ئۇمۇ ئېھتىلام بولدى . ئۆزىنى ئەمىر ئىشلەتكەن ياغلىقتا پاك قىلدى . ياغلىقتىكى ئەمىرنىڭ نۇتفەسى مەريەم[1] ناھىدگە ئۆتتى . مەريەم ناھىد ياغلىق بىلەن تاجنى ئېلىپ كېتىپ قالدى . ئەمىر ھاممامدىن قايتىپ كېلىپ ، ياغلىق بىلەن تاجنى ئىزدەپ تاپالمىدى .

دەل شۇ چاغدا ، نىل قەلئەسى تەرەپتىن شەنگىل شەنگاۋ فىلى مەست كەلدى ، دېگەن خەۋەر كەلدى . ئەمىر چىقىپ ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلدى . شەنگاۋ ئۆلدى . ئۇنىڭ شەنگا دەپ ئۇچ ئايلىق بىر ئوغلى بار ئىدى . ئەمىر ئۇنى نىل بۇرجىغا پادىشاھ قىلدى .

ئەمىر كەتكەندىن كېيىن قىزنىڭ قورسىقى چوڭىيىپ قالدى . بۇ ئىشنى قىزنىڭ ئاكىسى بىلدى . ئۇنىڭ ئىسمى بەندىدۇرۇن تادەۋ يۇنانى ئىدى . ئۇ سىڭلىسىنى فەرىدۇن شاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى . قىز بولسا : «مەن تېخى ئىپپەتلىك قىزمەن» دېدى ۋە ھېلىقى ئېھتىلام بىلەن ياغلىقنىڭ ۋەقەسىنى ئۇلارغا بايان قىلىپ بەردى . فەرىدۇن شاھ :

— خۇدايىتائالانىڭ قۇدرىتىدىن بولسا ئەجەب ئەمەس ، — دېدى . توققۇز ئايدىن كېيىن مەريەم ناھىد بىر ئوغۇل تۇغدى . ئىسمىنى ئۇمەر بىن ھەمزە يۇنانى قويدى . ۋە بالىنىڭ تەربىيىتىگە مەشغۇل بولۇشتى .

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

---

① نۇتفە — سۆ ، مەنى سۆيۈقلۇقى .